

Οι Ηθικές Αξίες για Κοινωνική Ευημερία

Η Διαμόρφωση των Ηθικών Αξιών μέσω της
Διακυβέρνησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης –
Προς ένα μοντέλο ηθικής διακυβέρνησης;

Μπακούνη Ιωάννα-Ευγενία

29/3/2014

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ Ε.Ε.-ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΜΟΝΤΕΛΟ ΗΘΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ;

ΣΥΝΟΨΗ:

Αδιαμφισβήτητα, η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) ως θεσμός έχει καταφέρει να αποτελέσει σημείο αναφοράς για την ανάπτυξη των κρατών-μελών της. Πράγματι, τα κράτη μέλη της Ε.Ε., πριν ξεσπάσει η οικονομική κρίση, παρουσίαζαν μια σταθερή πορεία ανάπτυξης, η οποία συνδεόταν με υψηλά ποσοστά ευημερίας. Είναι εύλογο να διερωτηθούμε αν η ευημερία της Ένωσης ήταν όντως επαρκής ή επίπλαστη, αν οι αξίες που προωθούνταν από την Ε.Ε. είχαν αντίκτυπο στην κοινωνική ευημερία των λαών και αν η διακυβέρνηση της Ε.Ε. έπαιζε κάποιο ρόλο στην διάχυση δεδομένων ηθικών αξιών. Ειδικά στην εποχή που ζούμε, η οποία έχει ως σημείο αναφοράς την αμφισβήτηση και τον κοινωνικό αναβρασμό, έχει ιδιαίτερη σημασία να διερευνήσουμε την σχέση της Ευρωπαϊκής διακυβέρνησης με την ηθική.

Η παρούσα εργασία ,λοιπόν, θα εξετάσει το ζήτημα της ηθικής διακυβέρνησης εντός της Ε.Ε. Στο πρώτο μέρος θα δοθούν οι ορισμοί για το τί συνιστά την ηθική διακυβέρνηση, επεξηγώντας τη διαφορά της με την έννοια της χρηστής διακυβέρνησης, αλλά και ορίζοντας την έννοια της ευρωπαϊκής διακυβέρνησης. Έχοντας αποσαφηνίσει το περιεχόμενο των δύο εννοιών η εργασία προχωρά στο ερώτημα αν όντως υπάρχει κάποιο ηθικό υπόβαθρο στη διακυβέρνηση της Ε.Ε. Θα δοθεί κυρίως προσοχή στην Επιτροπή, καθώς είναι το όργανο το οποίο έχει δεχθεί δριμύτατη κριτική, αλλά και που λόγω της νομοθετικής πρωτοβουλίας που έχει μπορεί να επηρεάσει την «ατζέντα» της Ε.Ε. Τέλος, θα γίνουν κάποιες προτάσεις για το τι μπορεί να γίνει στον τομέα αυτό μελλοντικά. Η εργασία θα κλείσει με κάποια συμπεράσματα και με την τελική απάντηση στο ερώτημα εάν υπάρχει ηθική διακυβέρνηση στην Ε.Ε, αλλά και αν τελικά επηρεάζει την κοινωνική ευημερία των κρατών-μελών.

**Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ
Ε.Ε.-ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΜΟΝΤΕΛΟ ΗΘΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ;**

Πίνακας Περιεχομένων:

1. Εισαγωγή	3
2. Το εννοιολογικό πλαίσιο της «ηθικής διακυβέρνησης»	6
2.1 Ηθική.....	6
2.1.1. Μέτα-Ηθική.....	7
2.1.2 Κανονιστική ή Συστηματική Ηθική	8
2.1.3 Εφαρμοσμένη Ηθική.....	9
2.1.4 Περιγραφική ή Συγκριτική Ηθική.....	9
2.2 Η Έννοια της Διακυβέρνησης.....	10
2.2.1 Ηθική Διακυβέρνηση.....	11
2.2.2 Ηθική Ηγεσία	13
3. Ηθική Διακυβέρνηση στην Ε.Ε.;	15
4. Επίλογος.....	23

Παράρτημα:

1.Επιλεγμένα άρθρα από τις Συνθήκες για την Ε.Ε.....	25
2. Οι αρχές δεοντολογίας του Οργανισμού για την Οικονομική Συνεργασία και την Ανάπτυξη (OECD Published Principles for Managing Ethics in the Public Service).....	26
Βιβλιογραφία	28

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ Ε.Ε.-ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΜΟΝΤΕΛΟ ΗΘΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ;

1. Εισαγωγή:

Η εποχή που ζούμε είναι γεμάτη από ανασφάλειες και ασάφειες. Η τεχνολογική πρόοδος και η εξάπλωση ομογενοποιημένων προτύπων σε παγκόσμια κλίμακα έχει οδηγήσει την κοινωνία του σήμερα σε μια κρίση αξιών, σε έναν προβληματισμό γύρω από το τι είναι σωστό και τι λάθος. Αν σε αυτό συμπεριλάβουμε και την οικονομική κρίση, η οποία μαστίζει ακόμα την παγκόσμια αλλά και ευρωπαϊκή οικονομία και η οποία δημιουργεί μια αδυναμία πρόβλεψης και οργάνωσης του μέλλοντος, μπορούμε να κατανοήσουμε το μέγεθος του προβλήματος. Μιας κρίσης η οποία ξεκινά την οικονομική σφαίρα και την ορθή διαχείριση του δημόσιου χρήματος και καταλήγει να αμφισβητεί την καταναλωτική, πολιτική αλλά ακόμα και κοινωνική συμπεριφορά του σύγχρονου ατόμου. Το άτομο ανήμπορο να διαχειριστεί το εύρος των αναδυόμενων προβλημάτων, τα οποία άλλωστε είναι όντως πέρα από την ικανότητα του να τα ελέγξει, αποξενώνεται από το πολιτικό βίο, τον οποίο στις περισσότερες περιπτώσεις κατηγορεί για την αρχική δημιουργία των προβλημάτων αυτών. Η διαδικασία αυτή είναι μάλλον ασυνείδητη, καθώς είναι στην φύση του ανθρώπου να βρίσκει μια υπερφυσική αιτία – μια αφηρημένη έννοια έξω από τον ίδιο - για τα δεινά του.

Αναλογιζόμενοι τα παραπάνω μπορούμε να σκεφτούμε τον αντίκτυπο που έχει μια τέτοια αμφισβήτηση για την κοινωνική ευημερία, καθώς είναι γνωστό ότι η κοινωνική αμφισβήτηση έχει συνήθως ως αποτέλεσμα την αναταραχή και την διάρρηξη του κοινωνικού ιστού. Τα πράγματα ίσως να διαφοροποιούνται στην περίπτωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπου δεν υπάρχει μια ενιαία κοσμοθεωρητική οντότητα. Με άλλα λόγια στην περίπτωση της Ε.Ε. δεν μπορούμε να μιλήσουμε για ένα λαό που μοιράζεται τις ίδιες αξίες, αν και υπάρχει μια ευρέως αναγνωρισμένη σειρά αξιών που θα χαρακτηρίζονταν ευρωπαϊκές. Παρόλα αυτά, δεν μπορούμε να μην καθομολογήσουμε το γεγονός ότι η Ε.Ε. έχει επηρεάσει μέσω των πολιτικών της διάφορες πτυχές της καθημερινότητας των κρατών-μελών της.

Μια πτυχή που ίσως επηρεάζει η Ε.Ε., αλλά μάλλον δεν αναλογιζόμαστε, είναι η διαμόρφωση ηθικών αξιών. Πράγματι, κάνοντας μια βιβλιογραφική ανασκόπηση θα παρατηρήσουμε ότι το ζήτημα δεν έχει διερευνηθεί σε μεγάλο βαθμό (Maesschalck, 2004), αν και σε γενικές γραμμές υπάρχει μια άνοδος του ακαδημαϊκού διαλόγου σε ζητήματα οργανωσιακής ηθικής (Zhu, 2008). Πράγματι, η ακαδημαϊκή κοινότητα έχει αρχίσει να εξετάζει στο θέμα, με αφορμή το ξέσπασμα διαφόρων σκανδάλων, που σχετίζονται με την ανώτατη ιεραρχία των οργανισμών, εκφράζοντας την ανησυχία τους για την ολοένα μεγαλύτερη μείωση των προτύπων ηθικής συμπεριφοράς (Jordan, et al., 2011). Αυτό που είναι ενδιαφέρον και αξιοπερίεργο σε αυτές τις περιπτώσεις είναι ότι οι οργανισμοί που σχετίζονται με κάποιο είδος σκανδάλου, μπορούσαν να παρουσιάσουν διαδικασίες, μηχανισμούς και συστήματα για την προώθηση της ηθικής συμπεριφοράς εντός του οργανισμού. (Sims & Brinkman, 2003) Αυτό μας οδηγεί να αμφιβάλουμε για την αποτελεσματικότητα αυτών των πρακτικών, αλλά και να αμφισβητούμε την ηθική εκείνων που σχετίζονται με τα εν λόγω σκάνδαλα.

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ Ε.Ε.-ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΜΟΝΤΕΛΟ ΗΘΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ;

Σε αυτό το πλαίσιο , έχουν πολλαπλασιαστεί τα διεθνή καθεστώτα καταπολέμησης της διαφθοράς, ενώ οι χώρες τόσο στον ανεπτυγμένο και αναπτυσσόμενο κόσμο έχουν υιοθετήσει μεταρρυθμίσεις που ενισχύουν την ακεραιότητα των δημόσιων φορέων. Στο θεσμικό σύστημα της ΕΕ , η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσιάζει αυτές τις εξελίξεις πιο ορατά. Ειδικά από το 2000 και έπειτα, στην Επιτροπή έχουν προωθηθεί σημαντικές διοικητικές μεταρρυθμίσεις ως μια προσπάθεια αντιμετώπισης των φαινομένων διαφθοράς και κακοδιαχείρισης εντός της Ε.Ε. Οι πρωτοβουλίες αυτές ήταν απάντηση στην επαίσχυντη παραίτηση της Επιτροπής Santer το 1999, η οποία ακολούθησε την δημοσίευση της έκθεσης της Επιτροπής Ανεξάρτητων Εμπειρογνομόνων. Η έκθεση κατήγγειλε τις παρατυπίες ορισμένων Επιτρόπων και κατέληγε δραματικά πως είναι δύσκολο να βρεθεί έστω και ένα μέλος της Κομισιόν που να φέρει το παραμικρό αίσθημα ευθύνης. Αυτό το δριμύ «κατηγορώ» έθιγε πέρα από το κύρος της Επιτροπής, την ίδια την υπόσταση της Ε.Ε. Ήταν, όμως, και το έναυσμα για την αντιμετώπιση αυτών των φαινομένων.

Έτσι καταλήγουμε να συνδέουμε την διακυβέρνηση με την ηθική και να διερωτόμαστε αν η διακυβέρνηση, ή ακόμα και η ηγεσία της Ε.Ε., στηρίζεται σε ορισμένες ηθικές αξίες. Η Cini (2007) καταλήγει ότι η έννοια της ηθικής διακυβέρνησης δεν βρίσκει εφαρμογή σε μεγάλο βαθμό στα όργανα της Ε.Ε., ενώ η μελέτη της διοικητικής ηθικής στην Ε.Ε. είναι στην πραγματικότητα περιορισμένη. Κι όμως, η συσχέτιση ηθικής και διακυβέρνησης είναι μείζονος σημασίας, καθώς όσο πιο ισχυρό είναι το ηθικό πλαίσιο, τόσο πιο υψηλά είναι τα επίπεδα εμπιστοσύνης προς το δημόσιο οργανισμό (Cini, 2007). Βεβαίως η Ε.Ε. δεν είναι απλώς ένας δημόσιος οργανισμός, αλλά ένα *suī generis* μόρφωμα (Κανελλόπουλος, 2003), παρ' όλα αυτά μετά την καταψήφιση του «Ευρωπαϊκού Συντάγματος», φαίνεται ότι έχει αρχίσει να χάνει την εμπιστοσύνη των πολιτών της. Επομένως, η έννοια της ηθικής δεν θα πρέπει να αποκόβεται από την έννοια της διακυβέρνησης, από την έννοια του πολιτικού.

Σκοπός της εργασίας αυτής είναι να ρίξει φως στο θέμα της ηθικής διακυβέρνησης εντός του πλαισίου της Ε.Ε. Ο λόγος που επιλέξαμε το παρόν θέμα είναι διότι η θεωρούμε ότι οι ηθικές αξίες που υιοθετούνται από μια συγκεκριμένη κοινωνία είναι αποτέλεσμα της ηγεσίας αυτής και της κουλτούρας της ηγεσίας, ακριβώς όπως συμβαίνει και στους οργανισμούς. (Brown & Trevino, 2006) Η ηθική παρακμή σχετίζεται με την δημοσιοποίηση μιας σειράς σκανδάλων, καθώς στην κοινωνία υπάρχει η επίδραση των προτύπων. Επομένως, είναι αυταπόδεικτο πως η κοινωνία θα αποστασιοποιηθεί από ένα πολιτικό σύστημα που δεν κάνει πράξη αυτά που διακηρύσσει. Βέβαια στην περίπτωση της Ε.Ε. έχουμε μια διαφορά, πριν από το 2000 η Ένωση δεν είχε μπει στην διαδικασία παραγωγής κάποιου νομοθετικού κειμένου με θέμα το ζήτημα της ηθικής. Ίσως αυτή ακριβώς η ανεπάρκεια να είναι και αυτή που οδήγησε στην κρίση και την παραίτηση της Επιτροπής το 1999. Παρομοίως, ίσως αν υπήρχε ένα σύστημα ηθικών αξιών εντός της Ε.Ε., το οποίο θα λειτουργούσε ως σημείο αναφοράς, τότε μπορεί οι ευρωπαίοι πολίτες να ήταν πιο ευαισθητοποιημένοι σε ζητήματα που αφορούν την Ένωση.

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ Ε.Ε.-ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΜΟΝΤΕΛΟ ΗΘΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ;

Τροποποιώντας τα τρία ερευνητικά ερωτήματα που τίθενται στο έργο του Karstein¹, αναφορικά με την ανάπτυξη κανόνων δεοντολογίας εντός των οργανισμών, ώστε να ανταποκρίνονται στο πλαίσιο της διακυβέρνησης της Ε.Ε., η εργασία θα προσπαθήσει αρχικά να προσδιορίσει το εννοιολογικό περιεχόμενο της ηθικής διακυβέρνησης. Είναι αυτονόητο ότι δεν νοείται ερευνητική εργασία χωρίς να προσδιορίζεται το εννοιολογικό πλαίσιο στο οποίο κινείται. Υπό αυτή τη λογική θα προσπαθήσουμε να προσδιορίσουμε πρώτα ανεξάρτητα τις έννοιες ηθική και διακυβέρνηση, και έπειτα θα περάσουμε στον προσδιορισμό της έννοιας ηθικής διακυβέρνησης. Παράλληλα, θα προσπαθήσουμε να την παραλληλίσουμε με την έννοια της ηθικής ηγεσίας, η οποία έχει μια θεωρητική αξία για την έρευνα, αν θεωρήσουμε ότι η Επιτροπή παίζει ηγετικό ρόλο στην διαδικασία χάραξης πολιτικής στην Ε.Ε.. Το επόμενο κομμάτι της εργασίας αυτής θα αναλύσει το πλαίσιο της ηθικής διακυβέρνησης όπως έχει διαμορφωθεί εντός της Ε.Ε. Θεωρούμε πολύ σημαντικό να αναλύσουμε τους λόγους που δημιουργήθηκαν ορισμένες πολιτικές στον τομέα αυτό καθώς και τις ανάγκες που αυτές καλύπτουν (ή και δεν καλύπτουν σε ορισμένες περιπτώσεις). Σε αυτόν το τομέα θα υπογραμμίσουμε την σημασία που έχει η Λευκή Βίβλος για την Διακυβέρνηση (2000), αλλά και η «Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία για την Διαφάνεια». Έχοντας αναλύσει αυτό το νομοθετικό υπόβαθρο θα περάσουμε στο επόμενο τμήμα της εργασίας μας, το οποίο θα εξετάσει το μέλλον της ηθικής διακυβέρνησης. Θα προσπαθήσουμε να κάνουμε κάποιες προτάσεις για το μέλλον αλλά και μια κριτική του υπάρχοντος συστήματος. Τέλος, η εργασία θα κλείσει με τα συμπεράσματα που εξαγάγαμε μέσα από την διερεύνηση του θέματος.

Θεωρούμε ότι η συγκεκριμένη εργασία αποτελεί όχι μόνο ένα πρωτότυπο θέμα, καθώς το ζήτημα δεν έχει εξεταστεί ενδελεχώς τόσο ακαδημαϊκά όσο και από την Ε.Ε., αλλά αποτελεί και ένα σημαντικό πόνημα υπό το πρίσμα της Ελληνικής Προεδρίας στο Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αν μη τι άλλο, μια χώρα που έχει δεχθεί δριμύτατη κριτική και τελευταία χρόνια για την αναποτελεσματική διαχείριση των πόρων της και που είναι σε μια διαδικασία αναδιάρθρωσης και επανεξέτασης των προτεραιοτήτων της, θα έπρεπε να πρωτοστατήσει στην προσπάθεια διαμόρφωσης ηθικών δομών. Άλλωστε δεν θα ήταν άτοπο να πούμε ότι οι ηθικές αξίες είναι κάτι που η ελληνική κοινωνία έχει απολέσει και που ίσως λόγω της κρίσης θα πρέπει να αναθεωρήσει. Ας μην ξεχνάμε, εν τέλει, ότι η ηθική και οι ηθικές αξίες είναι ένα ζήτημα όχι μόνο φιλοσοφικό – αγγίζει κάθε πτυχή της ανθρώπινης δραστηριότητας, είτε αυτή είναι οικονομική, είτε κοινωνική ή πολιτική.

¹ Τα ερευνητικά ερωτήματα που τίθενται είναι τα εξής: α. Ποιος είναι ο επαρκής προσδιορισμός ενός ηθικού περιεχομένου σε μια επιχείρηση β. Πώς μπορεί αυτό να διαγνωστεί ή μετρηθεί και γ. Πώς θα πρέπει να αναπτυχθεί αυτό στο μέλλον. (Karstein, 1998) σελ. 6

2. Το εννοιολογικό πλαίσιο της «ηθικής διακυβέρνησης»

Το να δοθεί ένας ορισμός στην ηθική διακυβέρνηση, χωρίς να προσδιοριστούν τα επιμέρους στοιχεία πρωτίστως, είναι μάλλον επιπόλαιο, καθώς εμπεριέχει την πιθανότητα παρανόησης. Γι' αυτό θα γίνει μια προσπάθεια να αναλυθούν οι έννοιες της «ηθικής» και της «διακυβέρνησης», και έπειτα η μεταξύ τους σύνδεση μέσω της έννοιας της ηθικής διακυβέρνησης, αλλά και η διαφορά της από την έννοια της «ηθικής ηγεσίας».

2.1 Ηθική

Μια έννοια, η οποία χρησιμοποιείται σε καθημερινή βάση, είναι η έννοια της ηθικής². Αποτελεί μια έννοια την οποία οι άνθρωποι άρχισαν να περιγράφουν και να οριοθετούν από τα πρώτα κιόλας δείγματα γραφής. Εμπειρικά, χρησιμοποιούμε την λέξη «ηθική» και τα παράγωγά της για να εκφράσουμε την κρίση μας πάνω σε έναν προβληματισμό, ο οποίος κινείται στα πλαίσια του τι είναι σωστό και τι λάθος. Η ηθική διαμορφώνεται μέσω του ηθικού προβλήματος.

Τι είναι όμως ο ηθικός προβληματισμός; Τα ηθικά προβλήματα σχετίζονται με την ευτυχία και τον πόνο, που οι πράξεις μας είναι πιθανό να προκαλέσουν σε κάποιο άλλο άτομο. (Fiske, Gilbert, & Lindzey, 2010, pp. 798-799) Επομένως, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι η ηθική γεννιέται μέσα από τις πράξεις μας και το συναίσθημα που μας προκαλεί η εκτέλεση τους³. Κάθε πράξη, όπου κάποιος βλάπτεται ή ωφελείται, μπορεί να προκαλέσει μια σειρά πιθανών αντιδράσεων. Σύμφωνα με τα κριτήρια που έχουμε διαμορφώσει, η αποδοκιμασία ή επιδοκιμασία για την πράξη θα μας ωθήσουν στην απόφαση μας να επέμβουμε ενεργά ή όχι, και έτσι να διαμορφωθεί ένα ηθικό πλαίσιο αναφοράς εντός του ατόμου.

Στην καθημερινή μας ζωή λοιπόν κατανοούμε την αφηρημένη έννοια της ηθικής, μολαταύτα μας είναι δύσκολο να προσδιορίσουμε πλήρως όλες τις παραμέτρους της έννοιας. Παράλληλα, η βιβλιογραφία μας παρέχει πληθώρα ορισμών. Για τους σκοπούς της εργασίας αυτής θα χρησιμοποιήσουμε τον παρακάτω ορισμό. Η ηθική

² Προέρχεται από την αρχαιοελληνική λέξη «έθος». Ο Αριστοτέλης εξηγεί την σύνδεση των λέξεων ως εξής: «Δύο λοιπόν, όπως είδαμε, είναι τα είδη της αρετής, η *διανοητική* και η *ηθική* ενώ η *ηθική* αρετή είναι αποτέλεσμα του *έθους* (και το ίδιο της το όνομα, άλλωστε, μικρή μόνο διαφορά παρουσιάζει από τη λέξη *έθος*). Αυτό ακριβώς κάνει φανερό ότι καμιά ηθική αρετή δεν υπάρχει μέσα μας εκ φύσεως.» (Αριστοτέλης, *Ηθικά Νικομάχεια* 1103a14-26) (Nichomachean Ethics, 1984)

³ Φυσικά υπάρχουν πολλές θεωρίες που υποστηρίζουν ότι η ηθική είναι έμφυτο χαρακτηριστικό [πχ στοχαστές όπως ο Χομπς θεωρούν ότι ο άνθρωπος είναι φύσει κακός (Hobbes, 1994)]. Όσον αφορά την ηθική ανάπτυξη του ατόμου θα μπορούσαμε να πούμε ότι υπάρχουν τρεις προσεγγίσεις: η *βιολογική*, η οποία υποστηρίζει ότι το καλό και το κακό και η κλίση μας σε κάποιο από αυτά είναι έμφυτα χαρακτηριστικά, η *μαθησιακή*, κατά την οποία η ηθική είναι αποτέλεσμα μάθησης, και οι *αναπτυξιακές θεωρίες*, οι οποίες επικεντρώνονται στην επιρροή των περιβαλλοντικών παραγόντων στην ηθική ανάπτυξη του ατόμου. (Pollock, 2008, pp. 64 - 76) Το ζήτημα της προέλευσης της ηθικής εντός του ατόμου το εξετάζει εκτεταμένως το πεδίο της μετά-ηθικής.

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ Ε.Ε.-ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΜΟΝΤΕΛΟ ΗΘΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ;

νοείται ως ένα σύνολο πεποιθήσεων που ισχύουν σε μια κοινωνία σχετικά με το τί οι άνθρωποι πρέπει να κάνουν ή να μην κάνουν, σχετικά με το τί θεωρείται καλό ή κακό, πρόπον ή όχι, αποδεκτό ή μη (Atkinson, 1995). Είναι άρρηκτη η σύνδεση της με τη συμπεριφορά και τη διαμόρφωση του χαρακτήρα του ατόμου, όπως αυτά διαμορφώνονται από την κοινωνικοποίηση του σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό-πολιτικό πλαίσιο. Βέβαια, η ηθική δεν περιορίζεται μόνο με κοινωνικά κριτήρια, καθώς η θρησκεία, αλλά και ο νόμος, επηρεάζουν και αντανακλούν τα ηθικά «πιστεύω» μιας κοινωνίας (Velasquez & Andre, 2009). Είναι, επίσης, σαφές ότι η ηθική είναι υποκειμενική και μεταβαλλόμενη ανάλογα με το χώρο-χρονικό πλαίσιο, γι αυτό και αναπτύχθηκαν ανά τους καιρούς πολλές θεωρίες σχετικά με το θέμα της ηθικής.

Ως κλάδος της φιλοσοφίας, η ηθική περιλαμβάνει τα εξής πεδία:

- ✚ Μετά-ηθική: μελετά την προέλευση των ηθικών μας αρχών, και τι σημαίνουν
- ✚ Κανονιστική ή Συστηματική Ηθική: σχετίζεται με την καθιέρωση ηθικών πλαισίων που ρυθμίζουν την αποδεκτή και μη-αποδεκτή συμπεριφορά
- ✚ Εφαρμοσμένη Ηθική: αφορά συγκεκριμένα, πρακτικά ηθικά διλήμματα, όπως η θανατική ποινή, τα δικαιώματα των ζώων, η ομοφυλοφιλία κ.α. Σ' αυτή την κατηγορία εντάσσονται η βιοηθική, η εταιρική ηθική, περιβαλλοντική ηθική κλπ.
- ✚ Περιγραφική ή Συγκριτική Ηθική: ενδιαφέρεται για την μελέτη των ηθικών πεποιθήσεων των ατόμων και την καταγραφή αυτών.

2.1.1 Μέτα-Ηθική

Θα μπορούσαμε να ορίσουμε την μετα-ηθική ως την μελέτη της προέλευσης και του νοήματος των ηθικών εννοιών πχ της έννοιας του «σωστού» και του «λάθους». Με άλλα λόγια η μετα-ηθική προσπαθεί να συλλάβει την φύση και τις ιδιότητες των ηθικών συμπεριφορών, της ηθικής κρίσης, και των ηθικών δηλώσεων. Τρία μπορούμε να πούμε είναι τα κεντρικά μετα-ηθικά ερωτήματα: α. Ποιο είναι το νόημα των ηθικών εννοιών και κρίσεων; β. Ποια είναι η φύση των ηθικών κρίσεων γ. Πώς οι ηθικές κρίσεις μπορούν να υποστηριχθούν ή να καταρριφτούν; (Garner & Rosen, 1967, σ. 215) Επομένως προσδιορίζουμε δύο μεγάλες κατηγορίες μετα-ηθικών θεμάτων:

- ✚ Μεταφυσικά θέματα: αφορά το αν η ηθική υπάρχει ή όχι ανεξάρτητα από τον άνθρωπο. Με άλλα λόγια η μεταφυσική της μετα-ηθικής φιλοσοφίας εξετάζει αν οι ηθικές αξίες είναι αιώνιες αλήθειες που υπάρχουν στον πνευματικό κόσμο ή αν είναι απλώς ανθρώπινα δημιουργήματα. Δυο είναι οι κύριες θεωρήσεις του θέματος αυτού: ο αντικειμενισμός και ο υποκειμενισμός. Το debate των δύο αυτών θεωρήσεων θα μπορούσε να συμπυκνωθεί στην ερώτηση: «Θέλουμε κάτι επειδή είναι ηθικά σωστό, ή είναι σωστό επειδή το θέλουμε». (Paul, Miller, & Paul, 2008) Οι θιασώτες του αντικειμενισμού υποστηρίζουν πως κάτι είναι καλό ή κακό, σωστό ή λάθος ανεξάρτητα από την υποκειμενική πνευματική μας κατάσταση. Από την άλλη πλευρά, οι οπαδοί του υποκειμενισμού πρεσβεύουν πως το τι είναι σωστό και τι

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ Ε.Ε.-ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΜΟΝΤΕΛΟ ΗΘΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ;

λάθος εξαρτάται απόλυτα από την διανοητική μας υπόσταση. Παράλληλα, ο ηθικός σχετικισμός υπαγορεύει πως ό,τι είναι ηθικά σωστό για κάποιον δεν είναι απαραίτητα ηθικά σωστό για κάποιον άλλον.

✚ Ψυχολογικά θέματα: αφορά την ψυχολογική βάση των ηθικών μας κρίσεων, και ως επέκταση τι μας κινητοποιεί να είμαστε ηθικοί, δηλαδή προσπαθεί να απαντήσει το γιατί να είμαστε ηθικοί (Fieser, 2003)⁴. Ουσιαστικά πρόκειται για την ηθική ψυχολογία, έναν κλάδο της ψυχολογίας που ενώνει την φιλοσοφία και την ψυχολογία.

2.1.2 Κανονιστική ή Συστηματική Ηθική

Περιλαμβάνει την κατάληξη σε ηθικά πρότυπα που ρυθμίζουν τη σωστή και τη λάθος συμπεριφορά. Δηλαδή θα μπορούσαμε να πούμε ότι προσπαθεί να βρει τον πλέον σωστό τρόπο συμπεριφοράς μέσα από νόρμες και επιταγές. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η «Χρυσή Τομή», δηλαδή το να μην κάνεις στους άλλους ό,τι δεν θέλεις να σου κάνουν (Fieser, 2003). Αυτό είναι ένα παράδειγμα αρχής που προσπαθεί να καθιερώσει ενιαίο πρότυπο σωστής συμπεριφοράς. Επομένως, οι κανονιστικές θεωρίες ηθικής προσπαθούν να βρουν ένα ενιαίο και απόλυτο κριτήριο για να προσδιορίσουν την ηθικά σωστή συμπεριφορά (Kagan, 1998, p. 2). Φυσικά και στην κανονιστική ηθική υπάρχουν αρκετές θεωρίες και παραδείγματα.

✚ Αρετεινή Ηθική: υπογραμμίζει το ρόλο των αρετών που ένας χαρακτήρας έχει, όσον αφορά τον καθορισμό και την αξιολόγηση της ηθικής συμπεριφοράς. Κατά μια έννοια μελετά τις αποφάσεις του ατόμου και τι αυτές αποκαλύπτουν για τον χαρακτήρα και τις ηθικές αξίες του ατόμου. Στην δυτική φιλοσοφία το θέμα της αρετής, όπως κυρίως το εξέφρασε ο Αριστοτέλης, κυριαρχούσε στην ηθική σκέψη μέχρι τα τέλη της μεσαιωνικής περιόδου, ενώ επέστρεψε στις αρχές του εικοστού αιώνα. (Hursthouse, 1999, σσ. 1-24)

✚ Θεωρίες του Καθήκοντος: κρίνει την πράξη ως προς το κατά πόσο ο δράστης ακολούθησε κάποιο καθήκον ή τήρησε κάποιον κανόνα. Συγκεκριμένα η καντιανή σκέψη υποστηρίζει πως για να δράσει ένα άτομο ηθικά, πρέπει να γίνει επειδή το υπαγορεύει το καθήκον (Kant, 1780). Ο Pufendorf υποστηρίζει πως τρία είναι τα βασικά καθήκοντα: καθήκοντα προς το Θεό, καθήκοντα προς τον εαυτό και καθήκοντα προς τον συνάνθρωπο (Pufendorf & Barbeyrac, 1734).

✚ Τελολογικές Θεωρίες ή Θεωρίες του Αποτελέσματος: θεωρεί πως μια πράξη είναι σωστή μόνο αν επιφέρει το καλύτερο αποτέλεσμα (Kagan, 1998, σ. 63). Οι τελολογικές θεωρίες διαφέρουν ως προς τι αξιολογούν ως καλύτερο. Για παράδειγμα, η πιο γνωστή τελολογική θεωρία, ο ωφελιμισμός, ορίζει πως οι πράξεις που

⁴ Σ' αυτόν τον προβληματισμό εμπίπτει και το θέμα του αλτρουισμού και του εγωισμού. Στην ηθική φιλοσοφία ο αλτρουισμός υπαγορεύει πως πρέπει να δρούμε με βάση το συμφέρον των άλλων, ενώ ο εγωισμός υπαγορεύει πως κάθε μας δράση πρέπει να εξυπηρετεί το δικό μας συμφέρον. (Solomon & Higgins, 2009) Έτσι, στην εγωιστική θεώρηση κίνητρο είναι το συμφέρον του ατόμου, και κατά πόσο αυτό μεγιστοποιείται από την ηθική συμπεριφορά. Στην αλτρουιστική αντίληψη το κοινό καλό και η επιδίωξή του είναι το κίνητρο για την ηθική συμπεριφορά.

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ Ε.Ε.-ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΜΟΝΤΕΛΟ ΗΘΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ;

αποφέρουν την μεγαλύτερη ευχαρίστηση πρέπει σε κάθε περίπτωση να προτιμούνται, καθώς είναι σωστότερες. (Sinnott-Armstrong, Winter 2012)

2.1.3 Εφαρμοσμένη Ηθική

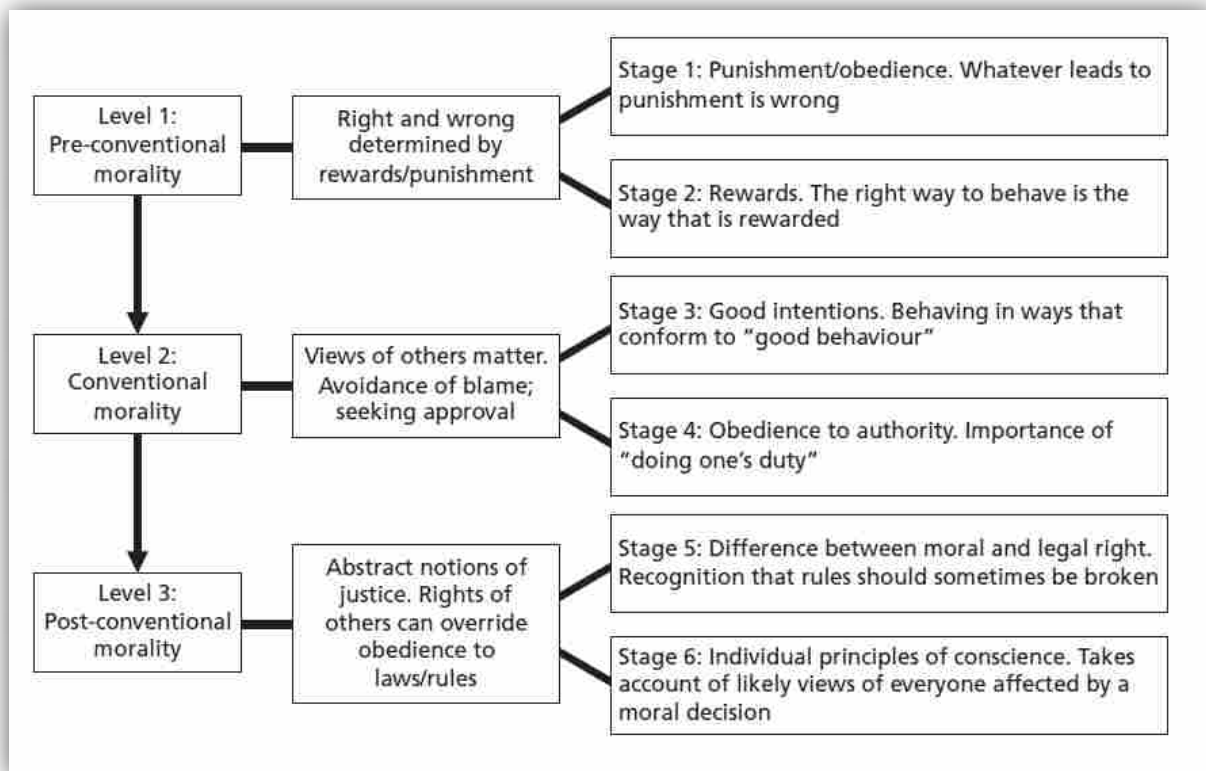
Η Εφαρμοσμένη Ηθική εξετάζει συγκεκριμένα θέματα ηθικής όπως η ευθανασία, η τρομοκρατία, η πυρηνική ενέργεια ή η πορνογραφία. Η σύγχρονη βιβλιογραφία τονίζει πως δεν είναι δυνατό να προχωρήσουμε σε κατευθείαν κρίση ενός πρακτικού προβληματισμού, βασιζόμενοι σε ηθικές θεωρίες ή σε κανονιστικούς κανόνες ηθικής συμπεριφοράς. Αυτό ακριβώς εκφράζει την απόσταση μεταξύ θεωρίας και πρακτικής. (Frey & Wellman, 2008, pp. 2 - 3)

Ένα μείζον ζήτημα που εξετάζει η εφαρμοσμένη ηθική είναι και η εταιρική ηθική. Η εταιρική ηθική εξετάζει τις ηθικές αρχές και τα ηθικά προβλήματα που προκύπτουν μέσα στο επιχειρησιακό περιβάλλον. Καλύπτει τόσο τα άτομα που σχετίζονται με μια επιχείρηση, όσο και την επιχείρηση ως ολότητα. Η λειτουργία των επιχειρήσεων έχει θέσει από μόνη της αρκετά ηθικά διλήμματα και προβληματισμούς. Όντως πολλές φορές οι επιχειρήσεις καλούνται να προβάλουν ψευδή στοιχεία ή να εξαπατήσουν τους καταναλωτές αλλά και τους λοιπούς ενδιαφερόμενους (stakeholders) στο βωμό του ανταγωνισμού και της επιδίωξης αύξησης των κερδών τους. Βέβαια, πολλές φορές η συμπεριφορά τους αυτή είχε πολύ θετικά αποτελέσματα για τις ίδιες τις επιχειρήσεις, όμως ο σκοπός αγιάζει πάντα τα μέσα; Οι οικονομικές τους δραστηριότητες αρκετές φορές έχουν αποδειχτεί όχι και τόσο αθώες. Παράλληλα, οι σχέσεις που δημιουργούνται με τις κρατικές αρχές πολλές φορές είναι ύποπτες, άρα τελικά οι επιχειρήσεις είναι αυτόνομες οντότητες ή είναι μέσο εξυπηρέτησης ιδίων συμφερόντων; Ηθικά ερωτήματα θέτουν ακόμα και οι σχέσεις των εργαζομένων τόσο μεταξύ τους, όσο και με την διοίκηση της επιχείρησης. Τέλος, η περιβαλλοντική και κοινωνική ευθύνη των επιχειρήσεων είναι ένα φλέγον ζήτημα ηθικού προβληματισμού. (Bredeson, 2011)

2.1.4 Περιγραφική ή Συγκριτική Ηθική

Ο κλάδος αυτός περιγράφει, αναλύει και εξηγεί τους ηθικούς κώδικες που υπάρχουν σε μια κοινωνία. Ουσιαστικά είναι μια εμπειρική έρευνα των συμπεριφορών που υιοθετούν τα άτομα σε μια κοινωνία. Στόχος είναι η κατανόηση των διαδικασιών σχηματισμού συγκεκριμένων ηθικών αντιλήψεων, χωρίς όμως να τοποθετείται ως προς την ορθότητά τους. Κύριοι τομείς της περιγραφικής ηθικής είναι: ηθικοί κώδικες, εθιμοτυπία, δεισιπνεία και παρατηρούμενες επιλογές (Baofu, 2011). Ο Kohlberg αποτελεί χαρακτηριστικό εκπρόσωπο της περιγραφικής ηθικής, καθώς εξέτασε τα στάδια ηθικής ανάπτυξης μιας κοινωνίας. Ο Πίνακας 2 επεξηγεί τα στάδια του Kohlberg τα οποία είναι: προσυμβατικό στάδιο ηθικής ανάπτυξης, συμβατικό και μετα-συμβατικό (Kohlberg, 1975).

**Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ
Ε.Ε.-ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΜΟΝΤΕΛΟ ΗΘΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ;**

Πίνακας 2: Τα στάδια ηθικής ανάπτυξης (Kohlberg, 1975)

2.2 Η έννοια της διακυβέρνησης

Σ' αυτό το σημείο θα πρέπει να αναλυθεί το ζήτημα της διαδικασίας λήψης αποφάσεων⁵, δηλαδή της διακυβέρνησης. Η διακυβέρνηση όμως λαμβάνει το νόημα του τρόπου μετουσίωσης των προτιμήσεων των πολιτών σε συγκεκριμένες πολιτικές, σύμφωνα με τον Kohler-Kohl (1999). Για τον Rhodes (1996) ο όρος διακυβέρνηση είναι ασαφής, καθώς περιλαμβάνει έξι διαφορετικές λειτουργίες⁶. Ο Duverger (1971) συμφωνεί ότι όλες οι πολιτικές θεωρίες συγκλίνουν στο ότι η διακυβέρνηση αποτελεί το αντικείμενο της πολιτικής, τονίζοντας, όμως, ότι λαμβάνει «την έννοια της οργανωμένης εξουσίας, των θεσμών διοικήσεως και καταναγκασμού» σε κάθε κοινωνικό μόρφωμα, και όχι μόνο στα πλαίσια του κράτους. (σ. 1) Αναλογιζόμενοι, το γεγονός ότι στη διαδικασία λήψης αποφάσεων πλέον εμπλέκονται και διαπλέκονται όχι μόνο κρατικοί φορείς, είναι λογική η μετατόπιση αυτή που σημειώνει ο Duverger. Πλέον είναι δυνατό να υπάρχει «διακυβέρνηση χωρίς

⁵ Η διακυβέρνηση νοείται από τους Hague & Harrop ως η «δραστηριότητα λήψης συλλογικών αποφάσεων.» (Hague & Harrop, 2005) σελ. 31

⁶ Μια εκ των οποίων είναι και η ηθική-χρηστή διακυβέρνηση, η οποία συγχωνεύει τις ιδέες του νέου δημόσιου μανάτζμεντ και της φιλελεύθερης δημοκρατίας. (Rhodes, 1996)

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ Ε.Ε.-ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΜΟΝΤΕΛΟ ΗΘΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ;

κυβέρνηση» (Rosenau & Czempiel, 1992), δηλαδή τα κυβερνητικά όργανα να παίζουν περιορισμένο ή και κανένα ρόλο στη διαδικασία λήψης αποφάσεων⁷. Τέτοια θα μπορούσαμε να πούμε είναι και η περίπτωση της Ε.Ε., εφόσον σε πολλές περιπτώσεις το ενωσιακό δίκαιο υπερτερεί του εθνικού, βάζοντας στην άκρη τις εθνικές κυβερνήσεις.

Συγκεκριμένα για την Ε.Ε. βλέπουμε ότι η διακυβέρνηση έχει λάβει την μορφή της πολύ-επίπεδης διακυβέρνησης. Η πολύ-επίπεδη διακυβέρνηση περιγράφηκε αρχικά ως ένα «σύστημα συνεχούς διαπραγμάτευσης μεταξύ των κυβερνήσεων , σε διάφορα επίπεδα - υπερεθνικό, εθνικό , περιφερειακό και τοπικό » , το οποίο ως σύστημα ήταν χαρακτηριστικό της διαρθρωτικής πολιτικής της ΕΕ (Marks 1993). Η προοπτική της πολύ-επίπεδης διακυβέρνησης είναι μια πρόσφατη προσθήκη στις θεωρητικές προσπάθειες να κατανοηθεί η ΕΕ , αν και οι ρίζες της βρίσκονται σε παλαιότερες νέο-λειτουργικές θεωρίες . Η πολύ-επίπεδη διακυβέρνηση προτείνει ότι μια νέα μορφή της χάραξης ευρωπαϊκής πολιτικής είναι η ανάπτυξη στην ΕΕ . Σύμφωνα με αυτή την προοπτική , οι κεντρικές κυβερνήσεις παραμένουν ζωτικής σημασίας σε αυτή τη διαδικασία , αλλά δεν έχουν το μονοπώλιο της εξουσίας λήψης αποφάσεων . Αντ 'αυτού , η ευθύνη της χάραξης πολιτικής μοιράζεται ανάμεσα σε μια ποικιλία φορέων σε ευρωπαϊκό, εθνικό και υπο-εθνικό επίπεδο . Από μία σκοπιά θα λέγαμε ότι αυτή η μορφή διακυβέρνησης αυξάνει την λογοδοσία των φορέων και ενισχύει την διαφάνεια στην διαδικασία λήψης αποφάσεων. Ως αποτέλεσμα μπορούμε να πούμε ότι παρέχει πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξη ηθικών δομών και πλαισίων.

2.2.1 Ηθική Διακυβέρνηση

Έχοντας κατά νου τις εννοιολογικές προσεγγίσεις των όρων «ηθική» και «διακυβέρνηση», μπορούμε τώρα να περάσουμε στην οριοθέτηση της «ηθικής διακυβέρνησης». Θα μπορούσαμε να πούμε συνδυάζοντας τα προλεγόμενα, ότι είναι ο «καλός» τρόπος λήψης αποφάσεων, όμως τότε θα προσκρούαμε στην έννοια της «καλής/χρηστής διακυβέρνησης»⁸. Η χρήστη διακυβέρνηση έχει συνδεθεί κυρίως με το θέμα της ανάπτυξης. Σε έκθεση της η Παγκόσμια Τράπεζα έδειξε τον τρόπο με τον οποίο συνδέονται η διακυβέρνηση, η ανάπτυξη και τα ανθρώπινα δικαιώματα, αλλά και σε ποιο ποσοστό συνδέονται, καταδεικνύοντας ότι χώρες με μεγαλύτερα ποσοστά «καλής» διακυβέρνησης, παρουσιάζουν μεγαλύτερα ποσοστά ανάπτυξης (Kaufmann, 2004). Σύμφωνα με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή για την Ασία και τον Ειρηνικό των Ηνωμένων Εθνών, η «καλή» διακυβέρνηση περιλαμβάνει τα εξής στοιχεία: συμμετοχή των πολιτών, κράτος δικαίου, διαφάνεια, ανταπόκριση από τα κρατικά όργανα, συναινετικότητα, δικαιοσύνη και κοινωνική ενσωμάτωση,

⁷ Η αλλιώς «η ύπαρξη αρχών χωρίς άρχοντες» (Hague & Harrop, 2005) σελ. 31

⁸ Σύμφωνα με την Cini οι δύο έννοιες από πολλούς μπορούν να θεωρηθούν συνώνυμες. Μέσα από την ανάλυση της συμπεραίνει ότι η ηθική διακυβέρνηση είναι στενότερη και λιγότερο πολιτικοποιημένη από την καλή διακυβέρνηση. (Cini & Borragán, Ethical Governance and Lobbying in the EU Institutions, 3-5 March 2011)

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ Ε.Ε.-ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΜΟΝΤΕΛΟ ΗΘΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ;

αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα, λογοδοσία⁹. Η «καλή» διακυβέρνηση μπορεί να συνδεθεί με τις αρχές της δημοκρατίας, καθώς ενσωματώνει κάποιες αρχές της, όμως η ύπαρξη ενός δημοκρατικού πολιτεύματος δεν προδιαθέτει την ύπαρξη «καλής» διακυβέρνησης (Abdellatif, 2003).

Η ηθική διακυβέρνηση μπορεί να θεωρηθεί συνώνυμη της «καλής» διακυβέρνησης¹⁰, όμως η Cini διακρίνει τις δύο έννοιες, θεωρώντας την ηθική διακυβέρνηση μέρος της «καλής» διακυβέρνησης (Cini & Borragán, 3-5 March 2011). Σύμφωνα με την έρευνα της, αποτελείται από ένα σύνολο «προσδοκιών και φιλοδοξιών», το οποίο υποθέτει ότι η διαδικασία λήψης αποφάσεων γίνεται υπό το πρίσμα υψηλών αξιών. Οι αξίες αυτές αντανακλούνται στις αποφάσεις αλλά και στην συμπεριφορά των φορέων χάραξης πολιτικής, αλλά και των διοικητικών υπαλλήλων και των αξιωματούχων. (Cini & Borragán, 3-5 March 2011) Σε συσχέτιση με τα προηγούμενα, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η ηθική διακυβέρνηση αφορά τις πεποιθήσεις μιας κοινωνίας ως προς τις αξίες που πρέπει να υιοθετούν οι φορείς χάραξης πολιτικής, οι διοικητικοί υπάλληλοι και οι αξιωματούχοι, τόσο στον τρόπο με τον οποίο λαμβάνουν μια απόφαση, όσο και στον τρόπο με τον οποίο συμπεριφέρονται.

Σύμφωνα με την Nastase (2011), η διοικητική ηθική και κατ' επέκταση η ηθική διακυβέρνηση λαμβάνει τις εξής παραμέτρους: ανεξαρτησία του οργάνου, αντικειμενικότητα και αμεροληψία, υπαγωγή στον νόμο (υπό την έννοια ότι η συμπεριφορά του οργάνου είναι ευθυγραμμισμένη με το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο), πίστη (εννοώντας ότι το διοικητικό επιτελείο εξυπηρετεί τους σκοπούς του οργάνου, υποτάσσοντας την θέληση του σε αυτό), εχεμύθεια και εμπιστευτικότητα, διαφάνεια, υπευθυνότητα, επιφυλακτικότητα (υπό το πρίσμα της μη λήψης δώρων και της αποφυγής σύγκρουσης συμφερόντων), αρμοδιότητα, σεβασμός και ευγένεια, αξιοπρέπεια του λειτουργήματος¹¹.

Είναι επόμενο το γεγονός ότι η ηθική διακυβέρνηση χρειάζεται μια κάποια ηθική υποδομή¹², είτε μέσα από κανόνες δεοντολογίας είτε μέσα από οποιονδήποτε άλλο τρόπο. Αυτό μπορεί να δημιουργήσει εντάσεις, καθώς από τα τέλη της δεκαετίας του

⁹ Ως συμπέρασμα, τονίζεται ότι όλοι αυτοί οι στόχοι είναι δύσκολο να πραγματοποιηθούν στον ίδιο βαθμό. (UNESCAP, n.d.)

¹⁰ Σύμφωνα με τον Schmelzle (2008), το βαθύτερο πολιτικό ή κανονιστικό περιεχόμενο της χρηστής διακυβέρνησης είναι αυτό που την διαφοροποιεί από την διακυβέρνηση. Άλλωστε η χρηστή ή καλή διακυβέρνηση λαμβάνει μια περιοριστική χροιά, η οποία μπορεί να νοηματοδοτεί την νομιμοποίηση του φορέα. (Schmelzle, 2008)

¹¹ Βέβαια η συγγραφέας περιορίζει τις παραμέτρους αυτές στα πλαίσια της Επιτροπής. Θεωρούμε όμως ότι θα μπορούσαν να βρουν και ευρύτερη εφαρμογή.

¹² Η ηθική υποδομή απαρτίζεται από: την πολιτική δέσμευση, ένα αποτελεσματικό νομικό πλαίσιο, αποτελεσματικούς μηχανισμούς λογοδοσίας, λειτουργικούς κώδικες συμπεριφοράς, επαγγελματικούς μηχανισμούς κοινωνικοποίησης, έναν κανονιστικό φορέα δεοντολογίας, μια ενεργή κοινωνία πολιτών η οποία θα επαγρυπνεί ως προς την τήρηση των αρχών ηθικής από την κυβέρνηση. (OECD, 1997)

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ Ε.Ε.-ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΜΟΝΤΕΛΟ ΗΘΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ;

1980¹³, έχει επικρατήσει στη δημόσια διοίκηση η θεωρία του νέου δημόσιου μανάτζμεντ. Το νέο δημόσιο μανάτζμεντ είναι ένα διεπιστημονικό, τεχνοκρατικό μοντέλο διοικητικής οργάνωσης, το οποίο στηρίζεται στην αρχή της λογοδοσίας του φορέα, ενώ χαρακτηρίζεται από αποτελεσματικότητα, έλλειψη κάθετης ιεραρχίας και εξωστρέφεια (Κοϊμτζόγλου, 2005). Στηρίζεται σε δύο άξονες, στην πολιτική οικονομία και στην διοίκηση επιχειρήσεων. Όσον αφορά την ηθική, υποθέτει ότι με τις σωστές δομές και διαδικασίες, η ηθική των υπαλλήλων και των διοικητικών υπαλλήλων θα διαφυλάσσεται από μόνη της, χωρίς να είναι αναγκαία η ύπαρξη κανόνων δεοντολογίας (Maesschalck, 2004). Η ηθική όμως στη δημόσια διοίκηση δεν πρέπει να εκλαμβάνεται ως ένα ξεχωριστό κομμάτι, αλλά ως ένα αναπόσπαστο τμήμα της (OECD, 1997). Δεν θα πρέπει, λοιπόν, να θεωρείται ότι η εφαρμογή κανόνων ηθικής στη δημόσια διοίκηση θα επηρεάζει την αποτελεσματικότητά της, άλλωστε «οι πολίτες δεν είναι πιο πιθανό να συγχωρήσουν την διαφθορά από την αναποτελεσματικότητα». (OECD, 1997) Βεβαίως, η ύπαρξη αυστηρών κανόνων ηθικής¹⁴, που εμπεριέχουν ένα σύστημα κυρώσεων ώστε να διασφαλίζεται η εφαρμογή τους, δεν είναι αρκετοί για να είναι αποτελεσματικό ένα πλαίσιο δεοντολογίας, αλλά πρέπει να συμπληρώνονται από μια ολιστική προσέγγιση που να προωθεί την ηθική συμπεριφορά, επικεντρωμένη στην παροχή κινήτρων (Public Management Committee of the OECD, 1997). Υπάρχει, βεβαίως, και η άποψη ότι ακόμα και αν παραδεχτούμε την ύπαρξη ηθικών κανόνων στην πολιτική, είναι δύσκολο να το παραδεχτούμε σε επίπεδο οργάνωσης (Thomson, 1985). Τίθεται δηλαδή το ερώτημα εάν είναι εφικτή, τελικά, η διοικητική ηθική/δεοντολογία.

2.2.2 Ηθική Ηγεσία

Από μια άλλη σκοπιά η ηθική διακυβέρνηση σχετίζεται με την ηθική ηγεσία, από την άποψη ότι οι φορείς χάραξης πολιτικής μπορούν να θεωρηθούν ηγέτες. Υπάρχει σύγχυση ως προς το εννοιολογικό περιεχόμενο της ηθικής ηγεσίας, καθώς απλουστευτικά ταυτίζεται με τον καλό χαρακτήρα του ηγέτη. Πράγματι, ειδικά στον χώρο των επιχειρήσεων, πολλά στελέχη επιχειρήσεων και πολλοί στοχαστές πιστεύουν ότι η ηθική ηγεσία εξαρτάται από τον χαρακτήρα του ηγέτη, δηλαδή κατά πόσο ο ίδιος έχει ένα καλό χαρακτήρα (Brown, 2005). Αυτό μας θυμίζει την αρεταϊκή θεωρία της ηθικής, η οποία συνδέει τις αξίες ενός χαρακτήρα με την ηθική του υπόσταση. Έχοντας τις «σωστές αξίες» και «ισχυρή θέληση», ο ηθικός ηγέτης μπορεί να δώσει το παράδειγμα για τους άλλους, μη υποκύπτοντας σε πιθανούς πειρασμούς που μπορούν να προκύψουν. Χωρίς να αρνούμαστε την σημασία του χαρακτήρα και των αξιών που έχει ο ηγέτης, η πραγματικότητα του περιεχομένου της ηθικής ηγεσίας είναι πιο περίπλοκη.

¹³ Αποτελεί την περίοδο με τις πιο ρηξικέλευθες διοικητικές και γενικότερα κοινωνικές αλλαγές, λόγω της επανάστασης της πληροφορικής και της «αντι-γραφειοκρατικής» τάσης, οι οποίες οδήγησαν σε νέα διοικητικά πρότυπα, σύμφωνα με τον Μιχαλόπουλο. (Μιχαλόπουλος, 2003) σελ. 29-49

¹⁴ Η Cini κατηγοριοποιεί, μάλιστα, σε δύο κατηγορίες τις αναδιαμορφωτικές προσεγγίσεις, βάσει αυτού, δηλαδή, σε μια ενδοτική προσέγγιση με την εισαγωγή κανόνων που απαγορεύουν συγκεκριμένες συμπεριφορές, και σε μια προσέγγιση πιο συνεκτική που εδράζεται σε υψηλές αξίες. (Cini, The Reform of the European Commission: An Ethical Perspective, 2009)

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ Ε.Ε.-ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΜΟΝΤΕΛΟ ΗΘΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ;

Η οπτική μας για την ηθική ηγεσία λαμβάνει υπόψη όχι μόνο τον ηγέτη, αλλά και τους οπαδούς του, το πλαίσιο ή κατάσταση που ο αρχηγός και οι οπαδοί αντιμετωπίζουν, τις διαδικασίες που διεκπεραιώνει ο ηγέτης, καθώς και τα αποτελέσματα που προκύπτουν από αυτές. Οι ηγέτες είναι πρώτα απ' όλα τα μέλη των δικών τους οργανισμών και ομάδων ενδιαφερομένων. Ως εκ τούτου, ο σκοπός τους, το όραμα και οι αξίες τους είναι προς όφελος ολόκληρου του οργανισμού και των βασικών ενδιαφερόμενων φορέων του. Οι ηθικοί ηγέτες ενσωματώνουν το σκοπό, το όραμα και τις αξίες της οργάνωσης και των συστατικών της, μέσα από την κατανόηση των ηθικών ιδεωδών. Συνδέουν τους στόχους της οργάνωσης με εκείνους των οπαδών και των εξωτερικών φορέων. Οι ηγέτες εργάζονται για να δημιουργήσουν μια ανοιχτή, χωρίς περιορισμούς συνομιλία, διατηρώντας έτσι μια φιλανθρωπική κατανόηση των διαφορετικών απόψεων. Είναι ανοιχτοί στις απόψεις και τις ιδέες των άλλων, επειδή γνωρίζουν ότι αυτές οι ιδέες μπορούν να κάνουν την οργάνωση που ηγούνται καλύτερη. Αυτή η ευρύτερη έννοια της ηθικής ηγεσίας εξουσιοδοτεί τους ηγέτες να ενσωματώνουν τις αρχές τους στο όραμα του οργανισμού και να είναι σαφείς ως προς αυτό. (Bass & Steidlmeier, 1999)

Αναντίρρητα, οι πράξεις των ηγετών έχουν περισσότερη βαρύτητα από τις πράξεις των υπολοίπων. Γι' αυτό και είναι πολύ περίπλοκο να οριοθετήσουμε τις πτυχές που επηρεάζει η ηθική ηγεσία. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι υπάρχουν μάλλον οι εξής διαστάσεις της ηθικής ηγεσίας: η ηθική του χαρακτήρα του ηγέτη, η ηθική της διαλεκτικής σχέσης οπαδών-ηγέτη, η ηθική της διαδικασίας της ηγεσίας και η ηθική των πράξεων του ηγέτη. (Ciulla, 2003). Παρόλα αυτά, είναι φανερό ότι τα όρια των διαστάσεων αυτών γίνονται δύσκολα διακριτά αρκετές φορές, και έτσι δεν πρέπει να εξετάζονται απομονωμένα. Έχοντας στο νου μας την παραπάνω ανάλυση θα μπορούσαμε να προτείνουμε ως ορισμό της ηθικής ηγεσίας τον εξής: *η ηγεσία κατά την οποία οι κύριες αρχές του ηγέτη είναι εμποτισμένες από ένα ηθικό σύστημα αξιών, τις οποίες ο ηγέτης εφαρμόζει σε όλες τις πτυχές της ζωής του και στην σχέση του με τους οπαδούς του, με στόχο να εμψυχήσει στους οπαδούς του το δικό του ηθικό πλαίσιο, ως μέρος ενός ανώτερου οράματος, το οποίο σκοπεύει στην βελτίωση της ανθρώπινης ύπαρξης.*

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι υπάρχει μια διαλεκτική σχέση μεταξύ διακυβέρνησης και ηγεσίας. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η διακυβέρνηση είναι αυτή που οργανώνει την διαδικασία μεταρρύθμισης και η ηγεσία αυτή που την κινητοποιεί. Η σύγκριση αυτή παρουσιάζει ομοιότητες με την σύγκριση ηγεσίας και μάνατζμεντ. Αν θα θέλαμε να δώσουμε την ειδοποιό διαφορά μεταξύ των εννοιών είναι ότι η ηγεσία ενσωματώνει τις διαπροσωπικές σχέσεις που χτίζουν την σχέση ηγέτη-οπαδού. Υπό αυτή την έννοια η διακυβέρνηση μπορεί να νοηθεί ως μια τεχνοκρατική διαδικασία επίλυσης προβλημάτων και παραγωγής πολιτικών. (Lambert & Lapsley, 2010) Στην περίπτωση που εξετάζουμε σε αυτή την μελέτη, η έννοια της διακυβέρνησης είναι μάλλον καταλληλότερη, καθώς θα εξετάσουμε έναν φύσει

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ Ε.Ε.-ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΜΟΝΤΕΛΟ ΗΘΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ;

τεχνοκρατικό οργανισμό. Αυτό όμως δεν αποκλείει την ύπαρξη ηγετικών προτύπων εκ μέρους των εκπροσώπων της Ε.Ε.

3. Ηθική Διακυβέρνηση στην Ε.Ε.;

Αν μη τι άλλο, η νομοθετική διαδικασία της ΕΕ είναι πολύπλοκη, καθώς για την υιοθέτηση κάποιας απόφασης είναι απαραίτητη η εμπλοκή διαφορετικών ως προς την φύση τους οργάνων. Κάποιοι μάλιστα ισχυρίζονται ότι είναι αντιδημοκρατική, ότι απέχει πολύ από την πραγματικότητα, και ότι η έλλειψη διαφάνειας έχει αρνητικές επιπτώσεις στην αξιοπιστία του ευρωπαϊκού πολιτικού συστήματος. Η ίδια η ΕΕ έχει υπολογίσει το πραγματικό κόστος της διαφθοράς σε οικονομικούς όρους¹⁵, αλλά το πολιτικό κόστος από την άποψη της δημοκρατικής νομιμότητας και της κοινής γνώμης για την ΕΕ είναι πολύ πιο σημαντικό. (Peña, 2013) Τα τελευταία χρόνια υπήρξαν κάποιες περιπτώσεις διαφθοράς (αν και λιγότερες σε σχέση με τη διαφθορά που παρατηρείται στο εσωτερικό των κρατών μελών), που οδήγησαν στην εφαρμογή νέων κανόνων διαφάνειας, συμπεριλαμβανομένων κωδίκων δεοντολογίας, καναλιών καταγγελίας δυσλειτουργιών, συστημάτων γνωστοποίησης οικονομικών στοιχείων κλπ..

Επομένως, έχοντας προσδιορίσει το εννοιολογικό πλαίσιο θα πρέπει να εξετάσουμε το ζήτημα στο επίπεδο της Ε.Ε, εξετάζοντας την ύπαρξη κανόνων ηθικής εντός των οργάνων της Ε.Ε., αλλά και εξετάζοντας το πλαίσιο εφαρμογής τους. Κυρίως θα επικεντρωθούμε στην Επιτροπή, καθώς σ' αυτό το όργανο έχει παρατηρηθεί η μεγαλύτερη ανάγκη αναδιαμόρφωσης, ιδίως μετά την παραίτηση της Επιτροπής Σαντέρ (1999).

Η άποψη που έχει διαμορφωθεί για την Επιτροπή είναι ότι αποτελεί ένα όργανο το οποίο μαστίζεται από δομικές και διαδικαστικές δυσλειτουργίες (Cini, 2005). Στα τέλη της δεκαετίας του 1990 ξέσπασε κρίση στην Επιτροπή, καθώς σε αυτές τις δυσλειτουργίες προστέθηκε μια σειρά από σκάνδαλα. Η υπόθεση αδικοπραξίας της Επιτρόπου Cresson¹⁶, οι αποκαλύψεις του ευρωβουλευτή Van Buitenen σχετικά με απάτη που διέπραξε Επίτροπος (Helm, January 11, 1999) και η τελική παραίτηση της Επιτροπής Σαντέρ¹⁷ πυροδότησαν μια σειρά μέτρα σχετικά με την αναδιαμόρφωση της Επιτροπής.

Η Επιτροπή Santer διετέλεσε Επιτροπή της Ε.Ε από 23 Ιανουαρίου 1995 ως 15 Μαρτίου 1999 και ήταν η πρώτη Επιτροπή η οποία παραιτήθηκε σύσσωμη λόγω

¹⁵ Υπολογίζεται ότι η διαφθορά κοστίζει στα κράτη-μέλη της ΕΕ 323 δις ευρώ. (Mangiu-Pippidi, 2013)

¹⁶ Η Cresson κατηγορήθηκε ότι διόρισε κοντινό της πρόσωπο ως εξωτερικό επιστήμονα στην διεύθυνση στην οποία ήταν επικεφαλής κατά παράβαση της αρχής της αμεροληψίας των Επιτρόπων. (Commission of the European Communities v.Édith Cresson, 2006)

¹⁷ Το 1996 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο απορρίπτει τον προϋπολογισμό, ενώ το 1998 μέμφεται την Επιτροπή, επειδή κατά την άποψη του παρακρατούσε στοιχεία. Πάνω σ' αυτό κλήθηκε να αποφανθεί επιτροπή ανεξάρτητων εμπειρογνομόνων. Με τη δημοσίευση της πρώτης της αναφοράς, στις 15 Μαρτίου 1999, έρχεται και η παραίτηση της Επιτροπής. (Toran, 2002)

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ Ε.Ε.-ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΜΟΝΤΕΛΟ ΗΘΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ;

κατηγοριών για διαφθορά. Αυτό που πυροδότησε τα γεγονότα ήταν η άρνηση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου να εγκρίνει τον προϋπολογισμό του 1996. Αυτό συνέβη επειδή μια ειδική έκθεση του Ευρωπαϊκού Ελεγκτικού Συνεδρίου ώθησε το Κοινοβούλιο να αναβάλει την έγκριση του προϋπολογισμού μέχρι την 31η Μαρτίου 1998 και ώσπου η Επιτροπή να παρέχει επιπλέον στοιχεία. Στις 17 Δεκεμβρίου 1998 το Κοινοβούλιο αρνήθηκε για μια ακόμη φορά να εγκρίνει τον προϋπολογισμό και προώθησε πρόταση μομφής προς την Επιτροπή με τις υποψίες παρακράτησης στοιχείων σχετικά με απάτη και κακοδιαχείριση. Η πρόταση αυτή απορρίφθηκε από μια μικρή πλειοψηφία (293 κατά , 232 υπέρ και 27 απόντες) , αλλά το Κοινοβούλιο υιοθέτησε ένα ψήφισμα στο οποίο ζητούσε τη δημιουργία μιας Επιτροπής Ανεξάρτητων Εμπειρογνομόνων για να διερευνηθεί το ζήτημα. Η Έκθεση των Ανεξάρτητων Εμπειρογνομόνων της 15ης Μαρτίου 1999 οδήγησε στη συλλογική παραίτηση της Επιτροπής¹⁸.

Τα γεγονότα αυτά έδειξαν την αυξημένη ισχύ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου μετά την υιοθέτηση Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης , την οποία η Επιτροπή Santer μάλλον δεν είχε υπολογίσει . Η διαδικασία της συναπόφασης αποτέλεσε το μεγαλύτερο όφελος που αποκόμισε το Κοινοβούλιο , σηματοδοτώντας τη μεγέθυνση της επιρροής του στις νομοθετικές διαδικασίες από τη Συνθήκη της Ε.Ε (1992) , αλλά και την διάθεση της Ε.Ε. να προωθήσει την ολοένα στενότερη πολιτική συνεργασία μέσω του δημοκρατικού διαλόγου. Επιπλέον , το 1998 , έγινε φανερή η επιρροή του Κοινοβουλίου στη διαδικασία ψήφισης και έγκρισης του προϋπολογισμού¹⁹.

Μολαταύτα , ο καταλυτικός παράγοντας για την παραίτηση της Κομισιόν ήταν τα στοιχεία που καταδείκνυαν την εμπλοκή Επιτροπών σε πρακτικές διαφθοράς²⁰. Η κακοδιαχείριση και η συστηματική παραβίαση των ανεπίσημων κανόνων δεοντολογίας , οδήγησαν στο να χαθεί η εμπιστοσύνη προς την Κομισιόν. (Toran, 2002) Η πρώτη έκθεση της Επιτροπής Ανεξάρτητων Εμπειρογνομόνων η οποία έριξε φως στις περιπτώσεις κακοδιαχείρισης και παράβασης καθηκόντων , έκανε ευρέως γνωστή την καταπάτηση των ανεπίσημων κανόνων δεοντολογίας της Κομισιόν και όχι μόνο έθιξε την εμπιστοσύνη προς την Κομισιόν , αλλά έπληξε και τη υπόληψή της . Η εμπιστοσύνη είναι ουσιαστικά η δέσμευση ενός θεσμού (ή και ατόμου) στο ότι δεν θα προβεί σε οπορτουνιστική συμπεριφορά , ενώ η "καλή" φήμη που χτίζει ένας θεσμός μέσω της τήρησης αυτής της δέσμευσης χρησιμοποιείται ως δικλείδα ασφαλείας από τους εταίρους που επιθυμούν συνεργασία με το θεσμό (ή το άτομο) . Άρα οποιοδήποτε κομμάτι της σχέσης εμπιστοσύνης - φήμης και αν υποστεί ζημιά ,

¹⁸ Όλα τα ιστορικά στοιχεία από τα ηλεκτρονικά αρχεία του «Εικονικού Κέντρου για την Γνώση της Ευρώπης» CVCE, <http://cvce.eu>

¹⁹ ΣΕΕ (1992) Αρ27258: «Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο δύναται, αν συντρέχουν σπουδαίοι λόγοι με την πλειοψηφία των μελών του και $\frac{2}{3}$ των ψηφισάντων να απορρίψει το σχέδιο του προϋπολογισμού και να ζητήσει να του υποβληθεί νέο σχέδιο».

²⁰ Αν και αποτελεί τραγική ειρωνεία , το 1997 , η Επιτροπή εξέδωσε ένα εγχειρίδιο πολιτικής σχετικά με την αντιμετώπιση της διαφθοράς. (COM (97) 192) . Στο συγκεκριμένο έγγραφο γίνεται παραδεκτό η ανάγκη να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο , καθώς πλήττει τα συμφέροντα της Ένωσης

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ Ε.Ε.-ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΜΟΝΤΕΛΟ ΗΘΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ;

καταστρέφει όλη τη σχέση - κάτι που αποδεικνύει περίτρανα η κρίση Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου - Επιτροπής.

Η διαφθορά είναι ένας παράγοντας που μπορεί πολύ εύκολα να υποδαυλίσει τη σχέση εμπιστοσύνης - φήμης . Στο περιστατικό της παραίτησης της Επιτροπής Σαντέρ, η έκθεση των Ανεξάρτητων Εμπειρογνομόνων καταγγέλλει περιπτώσεις απάτης²¹ , κακοδιαχείρισης²² και νεποτισμού²³. Η έκθεση εξετάζει μερικές συγκεκριμένες δράσεις της Κομισιόν όπως ο τουρισμός, τα προγράμματα Med , ECHO και Leonardo da Vinci , το Γραφείο Ασφάλειας της Κομισιόν και την πυρηνική ασφάλεια. Παρ όλα αυτά η έκθεση δεν καταλήγει στο ότι κάποιοι συγκεκριμένοι επίτροποι ωφελήθηκαν από δόλιες συναλλαγές σχετικές με την κοινοτική χρηματοδότηση , αλλά καταλήγει στο ότι υπήρξαν περιστατικά όπου Επίτροποι ή η ίδια η Επιτροπή φέρουν ευθύνη για περιπτώσεις απάτης , παρατυπιών ή κακοδιαχείρισης στις υπηρεσίες τους ή σε τομείς της ειδικής τους αρμοδιότητας. Αυτοί που φαίνεται να είχαν μεγαλύτερη ανάμειξη στο σκάνδαλο αυτό ήταν ο Πρόεδρος της Επιτροπής Jacques Santer , ο Αντιπρόεδρος Manuel Marin και η Επίτροπος Edith Cresson .

Αρκετό ενδιαφέρον παρουσιάζει η περίπτωση της E. Cresson, η οποία βρέθηκε ένοχη καθώς παρέλειψε να αναφέρει μεγάλα ποσά, που έλειπαν από το πρόγραμμα da Vinci. Επιπλέον , κρίθηκε ένοχη για το γεγονός ότι διόρισε τον οδοντίατρό της Philippe Berthelot ,σε θέση προσωπικού της συμβούλου ενώ δεν πληρούσε τα κριτήρια. Το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων έκρινε πως η Cresson έδρασε κατά παράβαση καθήκοντος , αλλά κατ' εξαίρεση δεν όρισε ως ποινή την στέρηση του δικαιώματος σύνταξης της ως Επίτροπου. Είναι ενδιαφέρον το γεγονός ότι η Cresson θέλοντας να μειώσει τον αντίκτυπο της εμπλοκής της στο σκάνδαλο υποστήριξε πως υπήρξε λίγο "αμελής" , ενώ επιθυμώντας τη θυματοποίηση του εαυτού της δήλωσε πως άδικα στοχοποιήθηκε ως το "μαύρο πρόβατο" της Επιτροπής. (BBC News, 1999) Σε παρόμοιες δηλώσεις προέβει και ο Πρόεδρος Santer υπερασπιζόμενος την Επιτροπή. Παρ' όλες όμως αυτές τις δηλώσεις οι αριθμοί δείχνουν πως η παραίτηση της Επιτροπής μείωσε το status του ίδιου του θεσμού. Έρευνα έδειξε πως οι υπάλληλοι της Κομισιόν πίστευαν πως η Επιτροπή με πρόεδρο το Jacques Delors είχε πολλή μεγαλύτερη επιρροή σε θέματα Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης απ' ότι η Επιτροπή με πρόεδρο το Santer, και αυτό ίσως και να οφείλεται στο ότι η Επιτροπή Santer είχε χαρακτηριστεί ως ανήθικη (Toran, 2002).

Είναι επόμενο , λοιπόν , η συγκεκριμένη περίπτωση διαφθοράς να απονομιμοποιεί το θεσμό και να οδηγεί σε καμπάνιες κατά της διαφθοράς και σε δράσεις υπέρ της ενίσχυσης του ευρωπαϊκού ηθικού πλαισίου. Όμως αυτό συμβαίνει σε υπερεθνικό επίπεδο. Είναι δυνατό αυτές οι ηθικές πρωτοβουλίες να μην συμβαίνουν σε εθνικό επίπεδο , ή τουλάχιστον οι εθνικές πρωτοβουλίες να μην ακολουθούν τις υπερεθνικές

²¹ Ορίζεται στην Έκθεση ως «διεθνείς πράξεις ή παραλήψεις που έχουν ως σκοπό να βλάψουν τα οικονομικά συμφέροντα των Κοινοτήτων»

²² Ορίζεται ως «σοβαρές, μόνιμες παραβιάσεις των αρχών της καλής διοίκησης»

²³ Ορίζεται ως «η ευνοιοκρατία προς συγγενείς ή φίλους, είδικα ως προς τον διορισμό αυτών σε επιθυμητές θέσεις ο οποίος δεν στηρίζεται στις αρχές της αξιοκρατίας και της δικαιοσύνης»

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ Ε.Ε.-ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΜΟΝΤΕΛΟ ΗΘΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ;

. Άρα η διαφθορά ενός υπερεθνικού θεσμού ξεκινάει από το εθνικό επίπεδο. Στην πραγματικότητα, κάποιες εθνικές κυβερνήσεις δεν διαθέτουν τις δυνατότητες ή την πολιτική θέληση για να προχωρήσουν σε πολιτική αναμόρφωση με στόχο την πάταξη της κακοδιαχείρισης των δημόσιων κονδυλίων. Αντιθέτως, στη συγκεκριμένη περίπτωση, οι εθνικές κυβερνήσεις είδαν ένα παράθυρο ευκαιρίας για να κερδίσουν συμπάθεια εντός των συνόρων τους ασκώντας δριμεία κριτική στην Κομισιόν για κακή χρήση των κοινοτικών πόρων, ενώ οι ίδιοι ήταν στην πραγματικότητα υπεύθυνοι για τη διαχείρισή τους μέσω των Επιτρόπων τους (Ogawa, 2006).

Επομένως, το ερώτημα που τίθεται είναι εάν η διαφθορά απονομοιοποιεί τις υπερεθνικές δομές. Γενικότερα η κοινωνία δείχνει περισσότερη εμπιστοσύνη σε θεσμούς με ηθικές δομές (Moilanen & Salminen, 2006). Άρα είναι λογικό η κρίση του 1999 να επηρέασε το ευρωπαϊκό σύστημα. Γι' αυτό, άλλωστε, και μετά το 1999 παρατηρούμε μια αύξηση πράξεων νομοθετικού κειμένου σχετικών με την πάταξη της διαφθοράς και την αύξηση των επιπέδων χρηστής διακυβέρνησης. Η στροφή αυτή έγινε αρκετά αντιληπτή μέσω της δράσης της επιτροπής Prodi, αλλά και μέσω της ίδρυσης νέων σωμάτων, εξειδικευμένων σε θέματα καταπολέμησης της διαφθοράς.

Παρόλο που υπάρχει ένας ουσιώδης κατάλογος δημοσιεύσεων πάνω στο θέμα της απάτης και της διαφθοράς²⁴, η Ε.Ε. δεν αναφέρει σχεδόν πουθενά το θέμα της ηθικής. Μόνο μετά την άνοδο της Επιτροπής Prodi, αρχίζει το θέμα της ηθικής να αποκτά ενδιαφέρον. Πριν από αυτό, η πολιτική της Ε.Ε. πάνω στο θέμα ήταν η διακριτική διαχείριση των θεμάτων δεοντολογίας. Ίσως το πιο απτό παράδειγμα να δημιουργηθεί μια αυτόνομη σφαίρα ηθικής, πριν από την Λευκή Βίβλο του 2000, είναι η προσπάθεια δημιουργίας μιας διοργανικής συμβουλευτικής ομάδας για τα Πρότυπα του Δημόσιου Βίου (Advisory Group on Standards in Public Life), αν και δεν επιτεύχθηκε κάποια συμφωνία για την δημιουργία της ομάδας. (Cini, 2008)

Βάση κάθε συζήτησης σχετικά με την ηθική διακυβέρνηση στην Ε.Ε. αποτελεί η Λευκή Βίβλος για την Διακυβέρνηση, η οποία προτάθηκε από τον Επίτροπο Neil Kinnock και εγκρίθηκε από την Επιτροπή το 2000. Ο προβληματισμός της Επιτροπής, όπως εκφράζεται στο έγγραφο αυτό, είναι η παραδοχή πως ενώ οι ευρωπαίοι πολίτες ζητούν από τους ηγέτες τους μια λύση για τα προβλήματα που ταλανίζουν την σύγχρονη κοινωνία, οι ίδιοι δεν εμπιστεύονται τους θεσμούς αυτούς ή δεν ενδιαφέρονται για αυτούς. Ένας παράγοντας που επηρεάζει αυτό το παράδοξο είναι και η πίστη των πολιτών ότι η πολιτική είναι φύση διεφθαρμένη. Έτσι η Επιτροπή αναγνωρίζει την επιτακτική ανάγκη της αναθεώρησης των στόχων και των αρχών της Ένωσης, ώστε να αντανakλούν την στροφή προς ορισμένα ηθικά πρότυπα.

²⁴ Περισσότερες πληροφορίες http://ec.europa.eu/anti_fraud/index_en.html αναφορικά με την απάτη στην Ε.Ε. και στο http://europa.eu/legislation_summaries/fight_against_fraud/fight_against_corruption/l33027_en.htm αναφορικά με την διαφθορά αξιωματούχων της Ε.Ε.

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ Ε.Ε.-ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΜΟΝΤΕΛΟ ΗΘΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ;

Στη Λευκή Βίβλο δεν αναφέρεται ρητά η ηθική διακυβέρνηση, αλλά η χρηστή διακυβέρνηση, στην οποία και επικεντρώνεται. Η έννοια της χρηστής διακυβέρνησης καθορίζεται από πέντε αρχές: διαφάνεια, συμμετοχή, λογοδοσία, αποτελεσματικότητα και συνοχή. Οι οποίες με την σειρά τους ενισχύουν τις αρχές της αναλογικότητας και της επικουρικότητας.

Αναφορικά με την διαφάνεια, η Λευκή Βίβλος υποστηρίζει πώς τα όργανα της Ε.Ε. θα πρέπει να λειτουργούν με ένα πιο ανοιχτό αλλά και κατανοητό τρόπο, έτσι ώστε να αυξηθεί η εμπιστοσύνη των Ευρωπαίων προς τα όργανα της Ε.Ε. Όντως, τα επίσημα έγγραφα της Ε.Ε. είναι εύκολα προσβάσιμα από όλους τους πολίτες μέσω του διαδικτυακού τόπου EUROPA²⁵, ενώ ο μεγαλύτερος αριθμός των εγγράφων αυτών μεταφράζεται σε όλες τις επίσημες γλώσσες της Ε.Ε. Οι συνεδριάσεις των οργάνων μεταδίδονται μέσω του καναλιού της Ε.Ε. Επιπλέον, το 2006 η Επιτροπή εξέδωσε τη Πράσινη Βίβλο με την οποία εισήγαγε την «Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία για την Διαφάνεια». Η Πράσινη Βίβλος εκφράζει την ανάγκη για ενίσχυση του διαλόγου της Επιτροπής με την Κοινωνία των Πολιτών²⁶, μέσω ενός διαρθρωμένου πλαισίου, και για περαιτέρω ανάδραση όσον αφορά τις ελάχιστες προδιαγραφές στις διαβουλεύσεις²⁷, και τέλος την υποχρέωση κοινοποίησης κονδυλίων της Ε.Ε. υπό κοινή διαχείριση.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η «Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία για την Διαφάνεια» κατά την Cini (2008), ήταν περισσότερο αποτέλεσμα ενός σημαντικότερου σκανδάλου-αυτό της Eurostat. Η συγγραφέας θεωρεί ότι η συγκεκριμένη περίπτωση έπληξε την Επιτροπή σε μεγαλύτερο βαθμό, καθώς η ηγεσία της Επιτροπής έπρεπε να παραδεχθεί ότι έκανε λάθος και ότι ακόμα και με μια ολική αναθεώρηση η Επιτροπή θα μπορούσε να παραπέσει σε ίδια λάθη. Η υπόθεση αφορούσε το άνοιγμα μη εγκεκριμένων τραπεζικών λογαριασμών από υπαλλήλους της Επιτροπής, οι οποίοι είχαν χρησιμοποιηθεί για να διαχωριστούν τα κεφάλαια για μη εξουσιοδοτημένη χρήση (αν και δημόσια και όχι ιδιωτική χρήση , όπως φαίνεται) . Επίσης εγείρει ερωτήματα σχετικά με την κίνηση του προσωπικού μεταξύ της Επιτροπής και των οργανισμών που χρηματοδοτούνται ή που απορρέουν από αυτήν , καθώς σε ορισμένες περιπτώσεις τα ίδια άτομα είχαν τόσο την έγκριση της χρηματοδότησης και την παραλαβή της. Επιπλέον , η υπόθεση απέδειξε την αδυναμία της Επιτροπής να εντοπίσει αυτά τα προβλήματα , και να τα αντιμετωπίσει ταχέως. Στην ετήσια έκθεση προόδου σχετικά με τη μεταρρύθμιση της Επιτροπής το 2005 , προτάθηκαν μια σειρά από νέες πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση της υπόθεσης της Eurostat.

²⁵ <http://www.europa.eu> Υποστηρίζεται ότι είναι ο μεγαλύτερος ιστότοπος, με 50 εκατ. επισκέψεις κάθε μήνα. (EC, White Paper on a European Communication Policy, COM (2006) 35 final)

²⁶ Κυρίως διασφαλίζοντας την διαφάνεια μέσω του μητρώου των εκπροσώπων συμφερόντων (lobbies), σχετικά με αυτό: EC, Communication of the Commission, European Transparency Initiative, A framework for relations with interest representatives (Register and Code of Conduct), COM(2008) 323 final

²⁷ Σχετικά με τις ελάχιστες προδιαγραφές: Επιτροπή, Ανακοίνωση της Επιτροπής Προς ενίσχυση της διαβούλευσης και του διαλόγου - Γενικές αρχές και ελάχιστες προδιαγραφές για τη διαβούλευση των ενδιαφερομένων μερών από την Επιτροπή , COM(2002) 704 τελικό

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ Ε.Ε.-ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΜΟΝΤΕΛΟ ΗΘΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ;

Πριν περάσουμε όμως στην «Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία για την Διαφάνεια», θα θέλαμε να προσθέσουμε τα παρακάτω. Η Λευκή Βίβλος θέτει το ζήτημα της συμμετοχής, κυρίως εκ μέρους των κεντρικών κυβερνήσεων των κρατών-μελών, αλλά και της λογοδοσίας. Με την υπόθεση Santer φάνηκε ότι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο άρχισε να έχει περισσότερο λόγο στον δημοκρατικό έλεγχο της Επιτροπής. Βέβαια, το θέμα της λογοδοσίας τίθεται και στα υπόλοιπα όργανα της Ε.Ε., όπως το Συμβούλιο, όπου το Κοινοβούλιο δεν φαίνεται να έχει λόγο (Bovens, 2007). Όμως οι πολίτες για να εμπιστευτούν τα όργανα θα πρέπει να διασφαλιστεί ότι εκείνα δεν δρουν ανεξέλεγκτα, γι' αυτό και υποστηρίζεται ότι ίσως θα πρέπει να βρεθούν νέοι τρόποι λογοδοσίας (Bovens, 2007). Οι πολίτες, παράλληλα, δεν μπορούν να εμπιστευτούν όργανα και πολιτικές που αδυνατούν να κατανοήσουν. Γι' αυτό και οι πολιτικές της Ε.Ε. θα πρέπει να έχουν συνοχή, ειδικά όσο τα καθήκοντα της αυξάνονται

Μολαταύτα, η Λευκή Βίβλος δεν δίνει αρκετές πληροφορίες για την ύπαρξη μιας ηθικής διακυβέρνησης στην Ε.Ε., αν και παρέχει τις γενικές κατευθύνσεις αυτής. Δεν τίθεται κανένα θέμα για το ποιά θα πρέπει να είναι η συμπεριφορά των αξιωματούχων της Ε.Ε. Μέχρι στιγμής υπάρχει «Κώδικας Δεοντολογίας για τους Επιτρόπους» και «Κώδικας Ορθής Συμπεριφοράς του Προσωπικού της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στις Σχέσεις του με το Κοινό»²⁸, ενώ μέχρι τον Ιούνιο του 2011 προβλέπονταν να έχουν τελειώσει οι εργασίες για την επεξεργασία ενός κώδικα δεοντολογίας για τα μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου²⁹ και για τους εκπροσώπους των ομάδων συμφερόντων (EP Committee : Constitutional Affairs, 2011). Από τους δύο αυτούς κώδικες δεοντολογίας μόνο ο πρώτος αναφέρεται ρητά στην ύπαρξη ηθικών θεμάτων κατά την διεξαγωγή των καθηκόντων των Επιτρόπων. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σε έκθεση του διαπίστωσε πως ο μηχανισμός επιβολής κυρώσεων είναι σχετικά ανεπαρκής, ενώ το σύστημα που προωθεί ο Κώδικας έχει αρκετά ασαφή σημεία αλλά και ελλείψεις (EP: Directorate General for Internal Policies, 2009). Επίσης, ο Κώδικας χαρακτηρίστηκε ως ημίμετρο, κυρίως όσον αφορά τις σχετικές με τους πρώην Επιτρόπους διατάξεις (Banks, 2011).

Όσον αφορά το ζήτημα της «Ευρωπαϊκής Πρωτοβουλίας για την Διαφάνεια», πρέπει να σημειώσουμε ότι η Επιτροπή Barroso δεν είχε καμία σαφή πρόθεση αναμόρφωσης της Επιτροπής μέχρι το 2005. Η «Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία για την Διαφάνεια» [COM(2006) 194 final] έγινε το μέσο για νέες διοικητικές πρωτοβουλίες από τον Επίτροπο Kallas, ο οποίος είχε την διάθεση να συμβάλει περεταίρω στην εδραίωση

²⁸ Βέβαια, παρατηρείται η ύπαρξη ενός «δυσισμού», καθώς στην Επιτροπή υπάρχουν δύο παράλληλα συστήματα: ένα για τους Επιτρόπους και ένα για το προσωπικό, το οποίο καθίσα ακόμα πιο δυσκίνητο το όργανο.

²⁹ Ο Κώδικας Δεοντολογίας για τα μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιανουαρίου 2012. Αφορούσε μόνο τα οικονομικά συμφέροντα των Βουλευτών και τις περιπτώσεις σύγκρουσης συμφερόντων. Είναι φανερό ότι θέσπιζε έναν ενιαίο ηθικό κώδικα, που να καλύπτει όλες τις πιθανές περιπτώσεις δράσεων που να αντίκεινται στην ηθική υποχρέωση που έχουν οι Βουλευτές προς τους πολίτες και προς την Ένωση. Παρόλα αυτά θεωρήθηκε ως ένα πρώτο θετικό βήμα για την επίτευξη ενός ευρύτερου ηθικού πλαισίου αλλά και ενός συστήματος ελέγχου. (Girolamo & Buonadonna, 2011)

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ Ε.Ε.-ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΜΟΝΤΕΛΟ ΗΘΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ;

των αρχών της χρηστής διακυβέρνησης όπως αυτές αποτυπώνονταν στην Λευκή Βίβλο. (Cini, 2008) Αποτελούνταν από ένα πακέτο με τρεις σειρές προτάσεων: η πρώτη περιείχε προτάσεις σχετικά με την καταπολέμηση της απάτης και της δημοσιονομικής διαχείρισης· η δεύτερη επικεντρώθηκε σε διάφορες πτυχές της δραστηριότητας των ομάδων συμφερόντων· η τρίτη αντανάκλούσε τις ανησυχίες της Επιτροπής όσον αφορά την έλλειψη κανόνων σχετικά με τα πρότυπα δεοντολογίας για τους υπαλλήλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το 2007, παρά την πρόοδο που είχε σημειωθεί κατά την έγκριση ορισμένων στοιχείων της «Ευρωπαϊκής Πρωτοβουλίας για την Διαφάνεια», πολλοί σχολιαστές παρέμειναν επιφυλακτικοί ως προς την πραγματική αξία της Πρωτοβουλίας και ως προς το αν τελικά θα επέφερε κάποια ουσιαστική αλλαγή. (Cini, 2008) Είναι σαφές ότι σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να συγκριθεί με τις μεταρρυθμίσεις της Επιτροπής της περιόδου 2000-04, είτε στην κλίμακα ή στις φιλοδοξίες της. Άλλωστε, οι κριτικοί της Πρωτοβουλίας υποστήριξαν ότι ακόμη και οι μέτριοι στόχοι που έθετε αποδυναμώθηκαν σημαντικά στο στάδιο της διαβούλευσης. Ωστόσο, σύμφωνα με την Cini (2008) μπορεί να εξακολουθήσει να αποτελεί ένα ενδιαφέρον παράδειγμα του φαινομένου της «συνεχούς μεταρρύθμισης».

Από μια άλλη οπτική γωνία, η Επιτροπή δημιούργησε την Διεπιστημονική Ομάδα για την Δεοντολογία και τις Πολιτικές της Ε.Ε. με σκοπό την καλύτερη πληροφόρηση των διευθύνσεων της Επιτροπής πάνω στα θέματα ηθικής (EGE , 2011). Στο πλαίσιο αυτό η Ευρωπαϊκή Ομάδα Δεοντολογίας των Επιστημών και των Νέων Τεχνολογιών διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην έννομη τάξη της Ε.Ε., βελτιώνοντας το προβληματικό κανονιστικό πλαίσιο για την βιοτεχνολογία όσον αφορά τα ηθικά διλήμματα που προκύπτουν από την ανάπτυξη του κλάδου αυτού. Την αποδοτικότητα της, όμως, υποσκάπτει το γεγονός ότι δεν έχει στέρεες βάσεις στις Συνθήκες για την Ε.Ε (Busb, et al., 2008).

Όσον αφορά τη Συνθήκη της Ε.Ε., αυτή προβλέπει μεν τα καθήκοντα της Επιτροπής, αλλά είναι ελλιπής ως προς τον τρόπο συμπεριφοράς αυτής, ενώ δεν αναφέρεται πουθενά σε ζητήματα δεοντολογίας³⁰. Το μόνο που αναφέρει ρητά είναι η ανεξαρτησία αυτής, και η προσήλωση της στο γενικό συμφέρον της Ε.Ε. Η χρηστή διακυβέρνηση αναφέρεται ως σκοπός μόνο στο άρθρο 15 της Συνθήκης για την Λειτουργία της Ε.Ε.. Συγκεκριμένα συνδέεται η έννοια της χρηστής διακυβέρνησης με την έννοια της διαφάνειας³¹. Παρατηρείται, λοιπόν, ένα κενό εντός των νομοθετικών διατάξεων των Συνθηκών της Ε.Ε., το οποίο καθίστα την ανάγκη εισαγωγής μιας ηθικής υποδομής εντός του νομοθετικού πλαισίου της Ε.Ε. αδήριτη.

Σ' αυτό το σημείο θα μπορούσε κάποιος να διερωτηθεί γιατί η Ε.Ε. έχει την ανάγκη να ασχοληθεί με ζητήματα ηθικής ή χρήστης διακυβέρνησης. Γενικά, τόσο οι μη-αιρετοί όσο και οι αιρετοί κάτοχοι δημοσίων θέσεων και αξιωμάτων καθημερινά ακούν με σημαντική διακριτική ευχέρεια τα καθήκοντα τους, κυρίως

³⁰ Άρθρο 17 ΣΕΕ (βλ. παράρτημα)

³¹ Άρθρο 15 ΣΛΕΕ (βλ. παράρτημα)

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ Ε.Ε.-ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΜΟΝΤΕΛΟ ΗΘΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ;

στη διαχείριση των δημοσίων πόρων, στη διασύνδεση τους με τους πολίτες, και στο πλαίσιο της χάραξης πολιτικής. Η ποιότητα της συμπεριφοράς τους ως προς αυτά τα θέματα είναι ενδεικτική της ποιότητας της κυβέρνησης και ο τρόπος για να αξιολογήσουμε την ποιότητα αυτή είναι μέσα από ένα σύστημα δεοντολογίας - κατά πόσο αυτό τηρείται ή όχι, κατά πόσο δηλαδή υφίσταται η αυθαιρεσία (OECD, 1997). Είναι λογικό οι πολίτες σε ένα αυθαίρετο, αναποτελεσματικό και αδιάφανο σύστημα να νοιώθουν αποξενωμένοι από τη πολιτική ζωή. Το ίδιο συμβαίνει και στη περίπτωση της Ε.Ε. και στην Επιτροπή, την «οιονεί κυβέρνηση». Όπως σημειώνεται και στη Λευκή Βίβλο για τη διακυβέρνηση, οι ευρωπαίοι πολίτες νοιώθουν όλο και πιο αποξενωμένοι από τα κέντρα λήψης αποφάσεων. Επιπλέον, έρευνες δείχνουν ότι οι Ευρωπαίοι δεν εμπιστεύονται τα όργανα της Ε.Ε., καθώς θεωρούν ότι στους κόλπους αυτών υπάρχουν υψηλά ποσοστά διαφθοράς, ενώ δεν πιστεύουν ότι η Ε.Ε. βοηθά αποτελεσματικά στην καταπολέμηση αυτής³².

Εάν όμως οι Ευρωπαίοι χάνουν την εμπιστοσύνη τους στους θεσμούς της Ε.Ε., τότε αυτή χάνει την νομιμοποίησή της. Όταν, δηλαδή, οι προσδοκίες της κοινωνίας δεν εκπληρώνονται από τις δράσεις του θεσμού, τότε παρατηρούμε ένα «κενό νομιμοποίησης» του θεσμού (Langer, 2008). Όπως παρατηρεί και ο Føllesdal (2004) το πρόβλημα νομιμοποίησης της Ε.Ε. γίνεται φανερό και από την μικρή συμμετοχή των πολιτών στις ευρωεκλογές, τις οποίες θεωρούν ήσσονος σημασίας σε σχέση με τις εθνικές εκλογές. Το ερώτημα που προκύπτει, επομένως, είναι τί πρέπει να γίνει στο μέλλον για να αποκατασταθεί η εμπιστοσύνη των πολιτών προς τα όργανα της Ε.Ε.

3. Το μέλλον της ηθικής διακυβέρνησης στην Ε.Ε.

Τί πρέπει να γίνει ώστε να ενισχυθεί το ηθικό υπόβαθρο της Ε.Ε.; Φυσικά, θα ήταν παράτολμο να προβλέψουμε την μελλοντική εξέλιξη του θέματος αυτού, καθώς ακόμα βρίσκεται στη φάση της διαμόρφωσης του. Παρόλα αυτά σύμφωνα με τα ευρήματα της παρούσας εργασίας, μπορούν να γίνουν συστάσεις για το μέλλον.

Σύμφωνα με τον Οργανισμό για την Οικονομική Συνεργασία και την Ανάπτυξη (OECD, 1997) ένα λειτουργικό σύστημα διαχείρισης των θεμάτων δεοντολογίας θα πρέπει να αποτελείται από εργαλεία που αποθαρρύνουν τη λάθος συμπεριφορά, που ενθαρρύνουν τη σωστή και που αποσαφηνίζουν ζητήματα ηθικής ασάφειας, με το νόημα των ηθικών διλημάτων. Σύμφωνα με αυτά, η Ε.Ε. θα πρέπει πρώτα να δημιουργήσει ένα σαφές πλαίσιο όπου θα διασαφηνίζονται τα ζητήματα δεοντολογίας. Ένας Κώδικας Δεοντολογίας είναι ημίμετρο στην περίπτωση της Ε.Ε., χρειάζεται η ενίσχυση αυτού μέσω των Συνθηκών και των αποφάσεων των θεσμικών οργάνων της Ε.Ε. Παράλληλα, οι ήδη υπάρχοντες Κώδικες Συμπεριφοράς δεν παρέχουν κάποιο μηχανισμό κυρώσεων, αλλά ούτε κάποιο κίνητρο για την σωστή συμπεριφορά. Από μόνος του ένας Κώδικας δεν αρκεί, χρειάζεται η συστηματική

³² Συγκεκριμένα σε ποσοστό 75%. (European Opinion Research Group, 2009)

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ Ε.Ε.-ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΜΟΝΤΕΛΟ ΗΘΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ;

παρακολούθηση του αλλά και ενημέρωση του. Όσον αφορά τη τήρηση του Κώδικα, ίσως έχει έρθει η ώρα για να δημιουργηθεί ένα σώμα που να επιβλέπει την ορθή εφαρμογή του και τήρηση του. Το σώμα αυτό μπορεί να δρα είτε εντός της εποπτείας της Επιτροπής (ως Διεύθυνση της), είτε ως Επιτροπή ή Συμβουλευτικό Σώμα του Κοινοβουλίου. Παράλληλα, για να αυξηθεί η εμπιστοσύνη των πολιτών, το συγκεκριμένο όργανο θα πρέπει να εκδίδει αναφορές με τα ευρήματα του σε τακτά χρονικά διαστήματα, αλλά και τα έγγραφα του να είναι εύκολα προσβάσιμα.

Είναι ανάγκη να δημιουργηθεί ένα γενικό πλαίσιο δεοντολογίας εντός της Ε.Ε. Χωρίς αυτό οι πολίτες θα συνεχίσουν να πιστεύουν ότι οι θεσμοί της Ε.Ε. δεν τους αντιπροσωπεύουν ουσιαστικά, ότι είναι κάτι δυσθεώρητο και ακατάληπτο.

Μια ακόμα διάσταση που θα μπορούσαμε να λάβουμε υπόψη προς επίρρωση της παραπάνω θέσης είναι ότι η ηθική ηγεσία έχει ένα συγκεκριμένο αντίκτυπο στους οπαδούς (αν και στην περίπτωση μας δεν μπορούμε να θεωρήσουμε τους ευρωπαϊούς πολίτες οπαδούς). Όπως σημειώσαμε και στην εισαγωγή, έρευνες έχουν δείξει ότι η ηθική συμπεριφορά της ανώτερης ιεραρχίας έχει θετικό αντίκτυπο στην ηθική συμπεριφορά των κατώτερων στρωμάτων ιεραρχίας (Ruiz, et al., 2011). Αν και δεν έχει γίνει αντιληπτός ο τρόπος με τον οποίον η ηγεσία επηρεάζει την διαμόρφωση της ηθικής των χαμηλότερων επιπέδων (Schaubroeck, et al., 2012), είναι παραδεκτό ότι η ηγεσία διαμορφώνει τις αξίες που υιοθετούνται από τους οπαδούς. Επομένως, οι αξίες που επιλέγει η Ε.Ε., και πιο συγκεκριμένα οι αξιωματούχοι της, να προωθήσουν αντανακλούνται στον κοινωνικό ιστό. Αν η κοινωνία παρουσιάζει μειωμένο ενδιαφέρον ως προς τα ευρωπαϊκά ζητήματα, τότε αυτό είναι μάλλον αποτέλεσμα των αναποτελεσματικών επικοινωνιακών πολιτικών της Ένωσης και της λάθος επιλογής αξιών που προωθούνται. Πράγματι, δεν είναι αρκετή η ύπαρξη ηθικών κανόνων αλλά και η αποτελεσματική επικοινωνία αυτών σε όλα τα επίπεδα ιεραρχίας. (Ruiz, et al., 2011)

Αρα για το μέλλον θα έπρεπε να γίνει ένας συγκερασμός δύο πραγμάτων. Από την μια είναι αναγκαίο να δημιουργηθεί ένα πλαίσιο ηθικής αναφοράς εντός της Ε.Ε.. Το πλαίσιο αυτό μάλλον πρέπει να κινείται προς την δημιουργία αξιών. Από την άλλη πλευρά, είναι απαραίτητη η επιλογή της κατάλληλης επικοινωνιακής πολιτικής, ώστε να υπάρχει μια διάχυση των αξιών στην κοινωνία. Παράλληλα, ίσως το ζήτημα της ενωσιακής ηθικής να αποτελεί ένα νέο πεδίο στον τομέα της εφαρμοσμένης ηθικής, το οποίο θα έπρεπε να εξεταστεί σε μια μετέπειτα ακαδημαϊκή μελέτη.

4. Επίλογος

Κοιτάζοντας αναδρομικά τα τελευταία χρόνια, μετά το 2000, είναι προφανές ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει προβεί σε ορισμένες προσπάθειες για την δημιουργία ηθικών υποδομών, μέσω μιας σταδιακής διαδικασίας. Η διαδικασία αυτή θα μπορούσαμε να πούμε ότι ξεκίνησε περισσότερο ως μια διαδικασία ευρύτερης διοικητικής μεταρρύθμισης, όπου το στοιχείο της ηθικής διακυβέρνησης δεν είχε

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ Ε.Ε.-ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΜΟΝΤΕΛΟ ΗΘΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ;

προεξέχουσα θέση. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι το θέμα της ηθικής διακυβέρνησης μόνο μετά το 2005 απέκτησε δική του υπόσταση στην ατζέντα της Επιτροπής. Επιπλέον, η Επιτροπή κινήθηκε από μια πολιτική αντιμετώπισης, όπου τα ζητήματα ηθικής έρχονταν στην επικαιρότητα μόνο ως μορφή αντίδρασης σε σκάνδαλα, προς μια ενεργή διαδικασία εξεύρεσης ηθικών νορμών και κανόνων.

Θα θέλαμε να προτρέψουμε τους επόμενους ερευνητές του θέματος να προχωρήσουν σε μια ποσοτική μέτρηση του φαινομένου, καθώς θεωρούμε θα είχε μεγάλο ενδιαφέρον να δούμε ποσοτικά πόσο και πως επηρεάζει τόσο την κοινωνία όσο και τις πολιτικές των κρατών μελών. Παράλληλα, το ίδιο θα μπορούσε να αποτελέσει έναυσμα για να δούμε πως διαχέεται το ηθικό πλαίσιο που διαμορφώνει η Ε.Ε. στον επιχειρηματικό κόσμο. Θα μπορούσαμε να δούμε αν υπάρχει κάποιο είδος spill-over effect και στον τομέα της ηθικής, ο οποίος δεν είναι ένας τεχνοκρατικός τομέας αλλά αφορά κάτι ανώτερο. Καθώς θα πρέπει να σημειώσουμε ότι αν αποδεχούμε ότι η Ε.Ε. διαμορφώνει ηθικές αξίες οι οποίες διαχέονται στην κοινωνία, τότε θα πρέπει να υποθέσουμε ότι κινούμαστε προς την δημιουργία μιας κοινής ευρωπαϊκής συνείδησης.

Εν κατακλείδι, έγινε φανερό πλέον ότι το ζήτημα της ηθικής διακυβέρνησης επηρεάζει την ίδια τη νομιμοποίηση της Ε.Ε., καθώς έγινε αντιληπτό ότι όσο πιο ισχυρό είναι το ηθικό πλαίσιο, τόσο πιο πολύ οι πολίτες εμπιστεύονται τον θεσμό. Επικεντρώνοντας στη Επιτροπή, φάνηκε το ελλιπές πλαίσιο που υπάρχει εντός της Ε.Ε. σχετικά με τα ζητήματα δεοντολογίας. Ακόμα μπορούμε να δούμε ψήγματα προόδου όσον αφορά αυτόν τον τομέα, ο οποίος άρχισε να αποκτά περισσότερο ενδιαφέρον μετά την παραίτηση της Επιτροπής Santer. Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι ακόμα η ηθική διακυβέρνηση εντός της Ε.Ε. είναι σε πολύ πρώιμο στάδιο. Υπάρχουν πολλά τα οποία μπορούν να γίνουν για να ισχυροποιηθεί η ηθική υποδομή των οργάνων της Ε.Ε. Μια Λευκή Βίβλος δεν μπορεί να αποκαταστήσει την εμπιστοσύνη των πολιτών, ιδίως στους καιρούς οικονομικής, πολιτικής αλλά και πολιτιστικής κρίσης που διανύουμε. Τα μέτρα για την προώθηση της ηθικής διακυβέρνησης πρέπει να ξεκινάνε από το επίπεδο των Συνθηκών, έως τις αποφάσεις των οργάνων της Ε.Ε., και να αντανakλούνται στις καθημερινές αποφάσεις όλων των εμπλεκομένων. Αυτό αποτελεί προϋπόθεση για να δημιουργηθεί μια σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ των πολιτών και της Ε.Ε., διασφαλίζοντας πάνω από όλα τα συμφέροντα του Ευρωπαίου. Άλλωστε η Ε.Ε. δημιουργήθηκε με σκοπό να προάγει την ευημερία των λαών της³³.

³³ Άρθρο 3 ΣΕΕ: «Η Ένωση έχει σκοπό να προάγει την ειρήνη, τις αξίες της και την ευημερία των λαών της.»

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ Ε.Ε.-ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΜΟΝΤΕΛΟ ΗΘΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ;

Παράρτημα:

1.Επιλεγμένα άρθρα από τις Συνθήκες για την Ε.Ε.

Άρθρο 17 ΣΕΕ

1. Η Επιτροπή προάγει το κοινό συμφέρον της Ένωσης και αναλαμβάνει τις κατάλληλες πρωτοβουλίες για τον σκοπό αυτόν. Μεριμνά για την εφαρμογή των Συνθηκών καθώς και των μέτρων που θεσπίζονται βάσει αυτών από τα θεσμικά όργανα. Επιβλέπει την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης υπό τον έλεγχο του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εκτελεί τον προϋπολογισμό και διαχειρίζεται τα προγράμματα. Ασκεί συντονιστικά, εκτελεστικά και διαχειριστικά καθήκοντα σύμφωνα με τους όρους που προβλέπουν οι Συνθήκες. Εξασφαλίζει την εξωτερική εκπροσώπηση της Ένωσης, πλην της κοινής εξωτερικής Η πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας και άλλων περιπτώσεων που προβλέπονται στις Συνθήκες. Αναλαμβάνει πρωτοβουλίες για τον ετήσιο και πολυετή προγραμματισμό της Ένωσης με στόχο την επίτευξη διοργανικών συμφωνιών
2. Εκτός των περιπτώσεων για τις οποίες οι Συνθήκες ορίζουν άλλως, νομοθετική πράξη της Ένωσης μπορεί να εκδίδεται μόνο βάσει προτάσεως της Επιτροπής. Οι λοιπές πράξεις εκδίδονται βάσει προτάσεως της Επιτροπής, εφόσον αυτό προβλέπεται στις Συνθήκες.
3. Η θητεία της Επιτροπής είναι πενταετής. Τα μέλη της Επιτροπής επιλέγονται βάσει των γενικών τους ικανοτήτων και της προσήλωσής τους στην Ευρωπαϊκή ιδέα και μεταξύ προσωπικοτήτων που παρέχουν πλήρη εχέγγυα ανεξαρτησίας. Η Επιτροπή ασκεί τα καθήκοντά της με πλήρη ανεξαρτησία. Υπό την επιφύλαξη του άρθρου 18, παράγραφος 2, τα μέλη της Επιτροπής δεν επιζητούν ούτε δέχονται υποδείξεις από κυβερνήσεις, θεσμικά όργανα, λοιπά όργανα ή οργανισμούς. Απέχουν από κάθε πράξη ασυμβίβαστη προς τα καθήκοντά τους ή την εκτέλεση του έργου τους.

Άρθρο 15 ΣΛΕΕ

1. Προκειμένου να προωθήσουν τη χρηστή διακυβέρνηση και να διασφαλίσουν τη συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών, τα θεσμικά και λοιπά όργανα και οι οργανισμοί της Ένωσης διεξάγουν τις εργασίες τους όσο το δυνατόν πιο ανοιχτά.

**Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ
Ε.Ε.-ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΜΟΝΤΕΛΟ ΗΘΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ;**

2. Οι αρχές δεοντολογίας του Οργανισμού για την Οικονομική Συνεργασία και την Ανάπτυξη³⁴ (OECD Published Principles for Managing Ethics in the Public Service)

- 1.) Ethical standards for public service should be clear. Public servants need to know the basic principles and standards they are expected to apply to their work and where the boundaries of acceptable behavior lie.
- 2.) Ethical standards should be reflected in the legal framework. The legal framework is the basis for communicating the minimum obligatory standards and principles of behavior for every public servant.
- 3.) Ethical guidance should be available to public servants. Guidance and internal consultation mechanisms should be made available to help public servants apply basic ethical standards in the workplace.
- 4.) Public servants should know their rights and obligations when exposing wrongdoing. Public servants also need to know what protection will be available to them in cases of exposing wrongdoing.
- 5.) Political commitment to ethics should reinforce the ethical conduct of public servants. Political leaders are responsible for maintaining a high standard of propriety in the discharge of their official duties.
- 6.) The decision-making process should be transparent and open to scrutiny. The public has a right to know how public institutions apply the power and resources entrusted to them.
- 7.) There should be clear guidelines for interaction between the public and private sectors. Clear rules defining ethical standards should guide the behavior of public servants in dealing with the private sector, for example regarding public procurement, outsourcing or public employment conditions.
- 8.) Managers should demonstrate and promote ethical conduct. An organizational environment where high standards of conduct are encouraged by providing appropriate incentives for ethical behavior has a direct impact on the daily practice of public service values and ethical standards.
- 9.) Management policies, procedures and practices should promote ethical conduct. Government policy should not only delineate the minimal standards below which a government official's actions will not be tolerated, but also clearly articulate a set of public service values that employees should aspire to.
- 10.) Public service conditions and management of human resources should promote ethical conduct. Public service employment conditions, such as career prospects, personal development, adequate remuneration and human resource management policies should create an environment conducive to ethical behavior.
- 11.) Adequate accountability mechanisms should be in place within the public service. Accountability should focus both on compliance with rules and ethical principles and on achievement of results.

³⁴ <http://www.oecd.org/dataoecd/60/13/1899138.pdf>

**Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ
Ε.Ε.-ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΜΟΝΤΕΛΟ ΗΘΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ;**

12.) Appropriate procedures and sanctions should exist to deal with misconduct. Mechanisms for the detection and independent investigation of wrongdoing such as corruption are a necessary part of an ethics infrastructure.

**Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ
Ε.Ε.-ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΜΟΝΤΕΛΟ ΗΘΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ;**

Βιβλιογραφικές Αναφορές:

EGE , 2011. *Inter Service Group on Ethics and EU Policies.*

Στο: http://ec.europa.eu/european_group_ethics/platform/index_en.htm

[Πρόσβαση 11 Μαΐου 2011].

Abdellatif, A. M., 2003. *Good Governance and Its Relationship to Democracy and Economic Development.*

Στο: <http://www.pogar.org/publications/governance/aa/goodgov.pdf>

[Πρόσβαση 3 Μαΐου 2011].

Atkinson, R. F., 1995. *Εισαγωγή στην Ηθική Φιλοσοφία.* Θεσ/νίκη: Εκδόσεις Σύγχρονη Παιδεία.

Banks, M., 2011. *EU commission condemned over new 'ethics' code for ex-commissioners.*

Στο: <http://www.theparliament.com/latest-news/article/newsarticle/eu-commission-condemned-over-new-ethics-code-for-ex-commissioners/>

[Πρόσβαση 11 Μαΐου 2011].

Baofu, P., 2011. *Beyond Ethics to Post-Ethics: A Preface to a New Theory of Morality and Immorality.* Charlotte: IAP.

BBC News, 1999. *Cresson: The "Careless" Commissioner.*

Στο: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/255053.stm>

[Πρόσβαση 3 Ιανουαρίου 2012].

Bovens, M., 2007. New Forms of Accountability and EU-Governance. *Comparative European Politics, Vol. 5*, p. 104–120.

Bredeson, D. A., 2011. *Applied Business Ethics: A Skills-Based Approach.* Belmont: Cengage Learning.

Brown, M. E., Trevino, L. K. & Harrison, D. A., 2005. Ethical leadership: A social learning perspective for construct development and testing. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, Τόμος 97, pp. 117-134.

Brown, M. & Trevino, L., 2006. Ethical leadership: A review and future directions. *The Leadership Quarterly*, Τόμος 17, pp. 597-616.

Busb, H., Hervey, T. & Mohr, A., 2008. Ethical EU law? The influence of the European Group on Ethics in Science and New Technologies. *European Law Review*, vol.33, no. 6, December, pp. 803-843.

Cini, M., 2005. *The Politics of Reform: Responsibility and Good Governance in the European Commission.*

**Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ
Ε.Ε.-ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΜΟΝΤΕΛΟ ΗΘΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ;**

Available at:

<http://www.essex.ac.uk/ECPR/events/jointsessions/paperarchive/grenoble/ws7/cini.pdf>

[Πρόσβαση 5 Μαΐου 2011].

Cini, M., 2007. Ethics Management in the European Commission. Στο: *Institutional Dynamics and the Transformation of Executive Politics in Europe*. Mannheim: CONNEX.

Cini, M., 2008. European Commission reform and the origins of the European Transparency Initiative. *Journal of European Public Policy*, 15(5), p. 743–760.

Cini, M., 2009. The Reform of the European Commission: An Ethical Perspective. *International Review of Administrative Sciences*, vol.75, 1 September, pp. 459-472.

Cini, M. & Borragán, N. P.-S., 3-5 March 2011. *Ethical Governance and Lobbying in the EU Institutions*. Boston, EUSA.

Ciulla, J., 2003. *The Ethics of Leadership*. s.l.:Cengage Learning.

Duverger, M., 1971. *Εισαγωγή στην Πολιτική*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

EP Committee : Constitutional Affairs, 2011. *Parliament's working group on codes of conduct for MEPs and lobbyists*.

Στο: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+IM-PRESS+20110523IPR19945+0+DOC+XML+V0//EN&language=EN>

[Πρόσβαση 26 Μαΐου 2011].

EP: Directorate General for Internal Policies, 2009. *The Code of Conduct for Commissioners - improving effectiveness and efficiency*, Brussels: European Parliament .

Fieser, J., 2003. *Ethics*.

Στο: <http://www.iep.utm.edu/ethics/>

[Πρόσβαση 3 Δεκεμβρίου 2012].

Fiske, S. T., Gilbert, D. T. & Lindzey, G., 2010. *Handbook of Social Psychology*. 5th Edition επιμ. New Jersey: John Wiley & Sons.

Føllesdal, A., 2004. *Legitimacy Theories of the European Union*.

Στο: http://www.sv.uio.no/arena/english/research/publications/arena-publications/workingpapers/working-papers2004/wp04_15.pdf

[Πρόσβαση 11 Μαΐου 2011].

Frey, R. G. & Wellman, C. H., 2008. *A Companion to Applied Ethics*. Oxford: John Wiley & Sons.

**Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ
Ε.Ε.-ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΜΟΝΤΕΛΟ ΗΘΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ;**

- Garner, R. T. & Rosen, B., 1967. *Moral Philosophy: A Systematic Introduction to Normative Ethics and Meta-ethics*. New York: Macmillan.
- Girolamo, F. d. & Buonadonna, P., 2011. *New code of conduct for MEPs approved*. Στο: <http://www.europarl.europa.eu/news/en/news-room/content/20111201IPR32927/html/New-code-of-conduct-for-MEPs-approved> [Πρόσβαση 5 Μαρτίου 2014].
- Hague, R. & Harrop, M., 2005. *Συγκριτική Πολιτική και Διακυβέρνηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Helm, T., January 11, 1999. Fraud inquiry Eurocrat gets £95,000 pay-off. *Daily Telegraph*.
- Hobbes, T., 1994. *Leviathan*. Chicago: Hackett Publishing Company.
- Hursthouse, R., 1999. *On Virtue Ethics*. Oxford: Oxford University Press.
- Jordan, J., Brown, M., Trevino, L. & Finkelstein, S., 2011. Someone to look up to: Executive-Follower Ethical Reasoning and Perceptions of Ethical Leadership. *Journal of Management*, 20(10), pp. 1-24.
- Kagan, S., 1998. *Normative Ethics*. Colorado: Westview Press.
- Kant, I., 1780. Preface. Στο: *The Metaphysical Elements of Ethics*. s.l.:s.n.
- Kaufmann, D., 2004. *Human Rights, Governance, and Development: An empirical perspective*. Στο: <http://siteresources.worldbank.org/EXTSITETOOLS/Resources/KaufmannDevtOutreach.pdf> [Πρόσβαση 3 Μαΐου 2011].
- Kohlberg, 1975. The Cognitive- Developmental Approach to Moral Education. *The Phi Delta Kappan Vol. 56, No. 10, A Special Issue on Moral Education* , pp. 670-677.
- Kohler-Koch, B., 1999. The Evolution and Transformation of European Governance. Στο: *The Transformation of Governance in the European Union*. s.l.:Routledge, pp. 14-32.
- Lambert, V. & Lapsley, I., 2010. Leadership and Governance. Στο: R. Taylor, επιμ. *Third Sector Research*. New York: Springer , pp. 139-149.
- Langer, R., 2008. Legitimacy Gap Theory. Στο: *The International Encyclopedia of Communication*. s.l.:Blackwell Publishing Ltd., pp. 2687-2688.
- Maesschalck, J., 2004. The Impact of New Public Management Reforms on Public Servants' Ethics: Towards a Theory. *Public Administration, Vol. 82 Issue 2, June*, pp. 465-489.

**Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ
Ε.Ε.-ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΜΟΝΤΕΛΟ ΗΘΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ;**

Mangiu-Pippidi, A., 2013. *The Good, the Bad and the Ugly: Controlling Corruption in the E.U.*, Berlin: Hertie School of Governance.

Marks, G., 1993. Structural policy and multi-level governance in the EC. Στο: A. Cafruny & G. Rosenthal, επιμ. *State of European community*. London: Logman, pp. 391-410..

Moilanen, T. & Salminen, A., 2006. *Comparative Study on the Public-service Ethics of the EU Member States*, s.l.: EUPAN.

Nastase, A., March 3-5, 2011. *Public ethics reforms at the European Commission: between continuity and innovation*, Boston, Massachusetts: EUSA Twelfth Biennial International Conference.

OECD, 1997. *Managing Government Ethics*.
Available at: <http://www.oecd.org/dataoecd/59/60/1899269.pdf>
[Πρόσβαση 3 May 2011].

OECD, 1997. *OECD Symposium on "Ethics in the Public Sector: Challenges and Opportunities for OECD Countries"*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <http://www.oecd.org/dataoecd/40/15/2093526.pdf>
[Πρόσβαση 15 May 2011].

Ogawa, A., 2006. Anti-fraud Politics in European Union: Multilevel Disjuncture of Legitimacy and Effectiveness. Στο: *Comparing Political Corruption and Clientilism*. Hampshire, England: Ashgate Publishing Ltd..

Paul, E. F., Miller, F. & Paul, J., 2008. *Objectivism, Subjectivism, and Relativism in Ethics: Volume 25, Part 1*. Cambridge: Cambridge University Press.

Peña, E., 2013. *How to deal with ethics and transparency in the EU*.
Available at: <http://one-europe.info/how-to-deal-with-ethics-and-transparency-in-the-eu>
[Πρόσβαση 03 Μάρτιος 2014].

Pollock, J. M., 2008. *Ethical Dilemmas and Decisions in Criminal Justice*. Belmont: Wadsworth, Cengage Learning.

Public Management Committee of the OECD, 1997. *Creating an effective ethics infrastructure*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <http://www.oecd.org/dataoecd/61/20/1900006.pdf>
[Πρόσβαση 3 May 2011].

Pufendorf, S. & Barbeyrac, J., 1734. *Les devoirs de l'homme, et du citoyen, tels qu'ils lui sont prescrits par la loi naturelle*. Cambridge: Cambridge University Press.

Rhodes, R. A. W., 1996. The New Governance: Governing without Government. *Political Studies*, Vol. 44, Issue 4, September, pp. 652-667.

**Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ
Ε.Ε.-ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΜΟΝΤΕΛΟ ΗΘΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ;**

- Ringe, N. F., March 27-29,2003. *The Santer Commission Resignation Crisis: Government-Opposition dynamics in Executive-Legislative Relations of EU*. s.l., s.n.
- Rosenau, J. N. & Czempiel, E.-O., 1992. *Governance without Government: Order and Change in World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ruiz, P., Ruiz, C. & Martinez, R., 2011. The cascading effects of top management' ethical leadership: Supervisors or other lower-hierarchical level individuals?. *African Journal of Business Management*, 5(12), pp. 4755-4764.
- Schaubroeck, J. και συν., 2012. Embedding Ethical Leadership within and across Organizational Levels. *Academy of Management Journal*, 55(5), pp. 1053-1076.
- Schmelzle, C., 2008. Governance und Legitimität. . Στο: S. D. L. Rosa, U. Höppner & M. Kötter, επιμ. *Transdisziplinäre Governanceforschung. Gemeinsam hinter den Staat blicken*. Baden-Baden: Nomos Verlag.
- Sims, R. & Brinkman, J., 2003. Enron Ethics. *Journal of Business Ethics*, Τόμος 45, pp. 243-256.
- Sinnott-Armstrong, W., Winter 2012. *Consequentialism*.
Available at: <http://plato.stanford.edu/archives/win2012/entries/consequentialism/>
[Πρόσβαση December 2012].
- Solomon, R. C. & Higgins, K. M., 2009. *The Big Questions: A Short Introduction to Philosophy*. Belmont: Wadsworth, Cengage Learning.
- Steidlmeier, B. &., 1999. Ethics, character and authentic transformational leadership behavior. *Leadership Quarterly*, 10(2), pp. 181-217.
- Thomson, D. F., 1985. The Possibility of Administrative Ethics. *Public Administration Review*, Vol. 45, No. 5 , September-October, pp. 555-561.
- Topan, A., 2002. *The Resignation of the Santer Commission: the impact of "trust" and "reputation"*.
Available at: <http://eiop.or.at/eiop/texte/2002-0149.htm>
[Πρόσβαση 3 January 2012].
- UNESCAP, n.d. *What is Good Governance?*.
Available at:
<http://www.unescap.org/pdd/prs/ProjectActivities/Ongoing/gg/governance.asp>
[Πρόσβαση 3 May 2011].
- Velasquez, M. & Andre, C., 2009. *What is Ethics?*.
Available at:
<http://albert.sacredsfs.org/~mcmichael/World%20Religions/Symposium/What%20is%20Ethics.pdf>
[Πρόσβαση 30 April 2011].

**Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ
Ε.Ε.-ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΜΟΝΤΕΛΟ ΗΘΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ;**

Zhu, W., 2008. The Effect of Ethical Leadership on Follower Moral Identity: The mediating role of psychological empowerment. *Leadership Review*, Τόμος 8, pp. 62-73.

Κανελλόπουλος, Π. Ι., 2003. *Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.

Κοϊμτζόγλου, Ι., 2005. *Η νομική προσέγγιση της διοικητικής μεταρρύθμισης*.

Available at:

http://www.pspa.uoa.gr/data/download/ede/conference/SDE_2005/papers/Koimtzoglu_Ioannis.pdf

[Πρόσβαση 3 Μαΐος 2011].

Μιχαλόπουλος, Ν., 2003. *Από τη Δημόσια Γραφειοκρατία, στο Δημόσιο Management*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Πρωτογενείς Πηγές:

Συνθήκη για την Ε.Ε και Συνθήκη για την Λειτουργία της Ε.Ε.(Συνθήκη της Λισαβόνας)

EC, Code of good administrative behaviour-Relations with the public, OJ L 267, 20.10.2000.

EC, White Paper on European Governance, COM (2001) 428 final

EC, Communication on “Towards a reinforced culture of consultation and dialogue – General principles and minimum standards for consultation of interested parties by the Commission”, COM (2002) 704 final

EC, White Paper on a European Communication Policy, COM (2006) 35 final

EC, Green Paper on European Transparency Initiative, COM (2006) 192 final

EC, Communication of the Commission, European Transparency Initiative, A framework for relations with interest representatives (Register and Code of Conduct), COM (2008) 323 final

EC, Code of Conduct for Commissioners, COM (2011) 2904

Επιτροπή, Ανακοίνωση της Επιτροπής “Προς ενίσχυση της διαβούλευσης και του διαλόγου - Γενικές αρχές και ελάχιστες προδιαγραφές για τη διαβούλευση των ενδιαφερομένων μερών από την Επιτροπή”, COM(2002) 704 τελικό

**Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΗΣ
Ε.Ε.-ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΜΟΝΤΕΛΟ ΗΘΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ;**